

Paulus' teologi - en kort introduktion

ved Torben Kjær lektor ved Dansk Bibel-Institut

I det følgende vil jeg give en kort oversigt over væsentlige elementer i Paulus' teologi. Paulus er omtalt i NT (specielt i ApG) og 13 af hans breve er med i NT, og den følgende gengivelse af hans teologi er baseret på NT's skrifter. De tretten brev er lejlighedsskrifter, der er formuleret ind i specifikke situationer, men de er alle baseret på den samme grundlæggende teologi og formulerer den samme basisteologi ind i forskellige situationer og udfordringer. Derfor kan de alle inddrages i beskrivelsen af Paulus' teologi. Der er store forskelle mellem brevene med hensyn til længde, temaer og sprog og stil. Der er ligeledes store forskelle med hensyn til, hvor specifikke brevene er. Brevet til Romerne er det mindst specifikke brev af dem alle, da Paulus præsenterer sig selv for menigheden i Rom ved at præsentere sin teologi i grundtræk. Romerbrevet får da et mere systematisk præg end de øvrige breve fra Paulus' hånd, og dette brev kan derfor med fordel anvendes som en ramme for en beskrivelse af Paulus' teologi. Den følgende beskrivelse er derfor baseret primært på Romerbrevet og med supplement fra de andre breve.

1. Åbenbaringen

I Rom 1,18-3,20 åbenbarer Paulus, hvordan menneskeheden situation er i forhold til Gud og hans lov. Paulus anlægger et globalt perspektiv og beskriver hele menneskeheden. Den opdeler han i to etnisk-religiøse kategorier: jøder og grækere (Rom 2,10-11 og 3,9 og jf. 1,16). "Jøde" er en delvis etnisk betegnelse for medlemmer af Guds folk, Israel. Jøden tilhører Abrahams slægt i etnisk forstand. "Græker" er en delvis etnisk betegnelse for medlemmer af alle andre folk. Det er folkene minus det jødiske folk. "Jøde" og "græker" repræsenterer da hele menneskeheden. Den kunne man så vælge at beskrive med sociologiske termer og omtale politiske, sociale og kulturelle forskelle, men det gør Paulus ikke. Han beskriver menneskeheden udelukkende i relation til Gud, og derfor bliver "jøde" en delvis religiøs betegnelse, for medlemmer af det udvalgte folk, der har modtaget Guds åbenbaring gennem Moses og profeterne (= GT), og derfor bliver "græker" en delvis religiøs betegnelse for alle de øvrige folk, der ikke har modtaget Guds åbenbaring gennem Moses og profeterne, men som har modtaget Guds naturlige åbenbaring.

1.1. Guds to åbenbaringsformer

Gud har åbenbaret sig på to forskellige måder. Han har åbenbaret sig for Israel gennem Moses og profeterne og gennem frelsende indgreb i Israels historie. Dette er en speciel åbenbaring, som Gud

har givet Israel. Derfor kalder vi den for den specielle åbenbaring. Det er en åbenbaring i ord og handling. Den findes i GT, og Israel er åbenbaringsmodtager og -bærer. Gud har desuden åbenbaret sig for alle mennesker. Dette er en almindelig eller naturlig åbenbaring. Derfor kalder vi den for den almindelige eller den naturlige åbenbaring. Det er en åbenbaring i handling. Gud har dels åbenbaret sig gennem det skabte, og det gælder både den oprindelige og den fortsatte skabelse. Gud har åbenbaret sig gennem naturen, og det gælder i årstiders vekslen og ved at mætte os med føde og glæde, og Gud har åbenbaret sig gennem historiens gang i konkrete begivenheder. Gud har dels åbenbaret sin lov. Den har han skrevet ind i menneskets hjerte. Denne åbenbaring i skabelse, natur og historie og i menneskets hjerte er universel og almen. Det er en åbenbaring i handling og ikke i ord, og alle modtager den, for alle er i den og omgivet af den eller har den i sig.

1.2. Den naturlige Guds-åbenbaring

I Rom 1,18-3,20 beskriver Paulus hele menneskeheden i forhold til Guds naturlige og specielle åbenbaring. Først beskriver han den naturlige åbenbaring. Den består dels af en åbenbaring af Gud og dels af en åbenbaring af Guds lov. Den naturlige Guds-åbenbaring finder vi primært i Rom 1,18-32.¹ I dette afsnit beskriver Paulus et udsnit af menneskeheden. Han karakteriserer dem i vers 18 som personer, der er kendetegnet ved ugudelighed, uretfærdighed, undertrykkelse af sandheden (dvs. sandheden om Gud) og ved en prisgivelse til Guds vrede. I forbindelse med dette udsnit af menneskeheden beskriver Paulus en universel åbenbaring af Gud. Han indleder med at skrive om en undertrykt sandhed i vers 18, og sammenhængen viser, at det er sandheden om Gud. For Paulus fortsætter i vers 19 med at begrunde, at disse mennesker kender sandheden om Gud. Begrundelsen lyder: ”Det, man kan vide om Gud, ligger nemlig åbent for dem”. Det fortæller at

”sandheden” (vers 18) = ”det man kan vide om Gud” (vers 19)

Begge formuleringer beskriver den naturlige Guds-åbenbarings indhold. Denne åbenbaring er tydelig og klar. Det formulerer Paulus med, at den ”ligger ... åbent for dem”. Guds åbenbaring er tydelig for dem (vers 19a), fordi Gud har åbenbaret det, man kan vide om ham, for dem (vers 19b). Derfor er denne åbenbaring sand, virkelig og tydelig. Gud har villet denne selvåbenbaring, og dens indhold er Gud selv.

Paulus har skrevet om sandheden om Gud (vers 18), som er identisk med ”det, man kan vide om Gud” (vers 19a), og om at Gud selv har åbenbaret sig (vers 19b). I vers 20 forklarer Paulus nærmere åbenbaringens indhold og formidling. Paulus sætter ord på Guds-åbenbaringens indhold. Han anvender ”hans (dvs. Guds) usynlige væsen” som en karakteristik af åbenbaringens

¹ Paulus knytter også til ved en naturlig åbenbaring af Gud i talerne i Lystra (ApG 14,15-17) og på Areopagos (ApG 17,22-31).

indhold. Det er en betegnelse for Guds karakter, og Paulus åbenbarer, at Gud er usynlig. Usynlighed er et konstituerende element i Guds væsen. Guds usynlige væsen beskrives nærmere som ”hans evige kraft og hans guddommelighed”. Med ”kraft” tænkes der på Guds magt, sådan som den viser sig i skabelsen og opretholdelsen af skabelsen. Den magt er evig og usynlig. ”Evig kraft” er et konstituerende element i Guds væsen. Med ”guddommelighed” tænkes der på det, der viser Gud som Gud og giver ham retten til tilbedelse (jf. vers 21). Denne guddommelighed er usynlig. ”Guddommelighed” er et konstituerende element i Guds væsen.

Paulus har beskrevet den naturlige Guds-åbenbaring og gengivet dens indhold med følgende termer:

sandheden

det man kan vide om Gud

hans usynlige væsen

evig kraft og guddommelighed

Paulus har skrevet, at Gud har åbenbaret sig som en usynlig, evig, almægtig, transcendent og fordrende Gud. I vers 20 skriver Paulus om åbenbaringens tid. Den begyndte med skabelsen, idet Guds usynlige væsen ”har kunnet ses siden verdens skabelse” (vers 20), og denne åbenbaring er fortsat siden skabelsen. Paulus skriver om åbenbaringens sted og fortæller, hvor Gud har åbenbaret sig. Det er Guds gerninger, der formidler denne åbenbaring. Ud fra sammenhængen er det givet, at disse gerninger refererer til, hvad der er frembragt ved skabelsen. Ud fra ApG 14,15-17 og 17,24-28 kan vi se, at Guds fortsatte skaberaktivitet, naturens vekslen og historiens gang er en åbenbaring af Gud. Derfor refererer Guds ”gerninger” (vers 20) til Guds gerninger i skabelsen (oprindelig og fortsat), i naturen og historien. Disse gerninger er åbenbarings sted.

Paulus har beskrevet åbenbaringens indhold, dens tid og dens sted i vers 20, og han fortsætter med at beskrive åbenbaringens formidling til mennesker. Han skriver om, at Guds usynlige væsen ”ses”, og ordet ”ses” må her betyde ”indses”, da man ikke kan se det usynlige. Han skriver, at Guds usynlige væsen ”kendes”, hvor ordet ”kendes” beskriver en erkendelse. Med ”indses” og ”erkendes” beskriver Paulus formidlingen af den naturlige åbenbaring. Menneskene kender Gud, sådan som han har åbenbaret sig gennem sine gerninger. I Rom 1,32 afslører Paulus, at menneskene også kender Guds retsordning, som går ud på, at overtrædelse af Guds bud straffes med døden. Denne retsordning er også en del af den naturlige Guds-åbenbaring. Gud har derfor også åbenbaret sig som den retfærdige dommer.

Hermed har jeg beskrevet de væsentligste elementer i den naturlige Guds-åbenbaring. I Rom 1,32 kommer Paulus også ind på en naturlig lov-åbenbaring og skriver for første gang eksplicit, at menneskene kender Guds bud. Dette udfolder han i Rom 2,14-16.

1.3. Den naturlige lov-åbenbaring

Den naturlige åbenbaring består af dels en Guds-åbenbaring og dels en lov-åbenbaring. I Rom 2,14-16 beskriver Paulus nærmere den naturlige lov-åbenbaring. Rom 2,14:

*For når hedningerne, der ikke har loven,
af naturen gør, hvad loven siger,
så er de, uden at have en lov, deres egen lov.*

Paulus skriver om "hedningerne" dvs. om ikke-jøder. De har ikke kendskab til loven dvs. Moseloven, men alligevel gør de af naturen, hvad Moseloven ("loven") siger. "Af naturen" er kilden til deres kendskab til Guds lov, og vers 15 definerer "af naturen" som af loven i menneskets natur.

af naturen = af loven i menneskets natur

Moseloven formidler kendskab til Guds lov for jøderne. Menneskets "natur" formidler kendskab til Guds lov for hedningerne og jøderne. For hedningerne bliver deres natur det sted, hvor Gud åbenbarer sin lov. Paulus skriver, at hedningerne uden at have en lov (dvs. Moseloven) er deres egen lov, og det betyder, at hedningerne formidler kendskab til loven fra dem selv til dem selv. I vers 14 er det tydeligt, at den lov, jøder kender fra Moseloven, er identisk med den lov, som ikke-jøder kender fra hjertet. Paulus skriver om hedninger, "der ikke har loven" dvs. Moseloven, og som alligevel af natur gør, hvad loven kræver, dvs. som gør, hvad Moseloven kræver. Paulus gentager, at hedningerne ikke har loven dvs. Moseloven, men selvom de ikke har Moseloven, så er de, når de gør, hvad Moseloven kræver, "loven for dem selv". Denne lov i "loven for dem selv" er da i sit indhold identisk med Moseloven. I Paulus' argumentation er Moseloven identisk med loven i hjertet (naturlig lov). I vers 15 afslører Paulus, hvordan ikke-jøder har fået kendskab til Guds lov. Rom 2,15a:

*De viser, at de har den gerning,
som loven kræver, skrevet i deres hjerte.*

Paulus skriver om hedninger og om, at "lovens gerning" står skrevet i deres hjerter. Det betyder, at de har et umiddelbart kendskab til "lovens gerning", som er den gerning, Moseloven kræver. Hedninger og jøder står over for den samme lov.

Paulus skelner mellem dele af Moseloven (langt de fleste), der er afskaffede, og dele, der er bevarede (de færreste). De dele, der er bevarede, og som stadig udtrykker Guds vilje, er de dele, der kan sammenfattes i næstekærlighedsbudet. Det svarer i praksis til det meste af de ti bud. Fordi Paulus opererer med en kerne, der er gyldig, kan han identificere Moselovens forpligtende kerne med den naturlige lov.

den naturlige lov = Moselovens forpligtende kerne

I Rom 1-2 beskriver Paulus en naturlig Guds- og lovåbenbaring. Den er universel. Alle mennesker har adgang til denne, og alle mennesker kender Gud, sådan som han har åbenbaret sig, og alle kender Guds lov, som den står skrevet i hjertet. Paulus skriver om denne åbenbaring for at vise, at alle mennesker møder Gud gennem denne åbenbaring, og at alle mennesker står i en relation til Gud. Gud og hans lov er et grundvilkår i menneskets tilværelse. Forholdet til Gud og hans lov er et grundelement i menneskets eksistens og tilværelse.

1.4. Den specielle åbenbaring

Gud har åbenbaret sig i skabelse, natur og historie og i menneskets hjerte. Det er den naturlige åbenbaring. Gud har også åbenbaret sig i Moses og profeterne (GT) og i sin Søn Jesus og apostlene (NT). Det er den specielle åbenbaring. Her skal vi fokusere på Guds åbenbaring i GT, da Paulus beskriver jøderne ud fra denne. Paulus kommer ofte ind på GT. Jeg vil blot nævne nogle få eksempler fra Rom 1-3. I Rom 1,2-3 skriver Paulus, at GT indeholder løfter om evangeliet om Guds Søn, Jesus Kristus, vor Herre. I Rom 2,20 skriver han om, at jøderne i loven ejer det fuldkomne udtryk for kundskab og sandhed, og der er tænkt på Moseloven. I Rom 3,3 skriver Paulus, at jøderne har fået "Guds ord betroet", og "Guds ord" refererer til Guds pagtsløfter. I Rom 3,21 skriver Paulus om, at Guds retfærdighed er bevidnet af loven og profeterne dvs. af GT. Dette er blot få eksempler, der viser, at den specielle åbenbaring via Moses og profeterne er rigere og tydeligere end den naturlige åbenbaring. Frem for alt indeholder den specielle åbenbaring evangeliet. Det gør den naturlige åbenbaring ikke. I Rom 1-3 skriver Paulus om den specielle åbenbaring i GT for at vise, at jøderne befinder sig i en relation til Gud. De er det udvalgte folk, og Gud er deres Gud. Forholdet til Gud, sådan som han har åbenbaret gennem Moses og profeterne, er et grundelement i jødens eksistens. Gud og hans lov er et grundvilkår i jødens tilværelse.

2. Synden

Gud har åbenbaret sig for alle enten via den naturlige åbenbaring gennem skabelse, natur og historie og i menneskets hjerte eller via den specielle åbenbaring gennem Moses og profeter (GT). Denne

åbenbaring er en del af menneskets vilkår. Den kender mennesket, og den må mennesket forholde sig til. I Rom 1,18-3,20 beskriver Paulus, hvordan mennesket forholder sig til Guds åbenbaring. Han skriver ikke abstrakt og principielt om menneskets reaktion på åbenbaringen og dets situation. Han skriver ikke om ”mennesket” eller ”menneskeheden”, men han skriver konkret og livsnært, idet han opdeler menneskeheden i tre kategorier af mennesker. Disse tre kategorier er typer, og beskrivelsen af de tre typer får et personligt og individuelt præg. De tre kategorier af mennesker er 1) de ugudelige og uretfærdige (Rom 1,18-32), 2) de fordømmende (Rom 2,1-5), og 3) jøderne som religiøs-etisk gruppe (Rom 2,17-24). De tre kategorier er alle beskrevet i forhold til Gud og hans lov. I det følgende beskriver jeg de tre kategorier af mennesker.

2.1. De ugudelige og uretfærdige mennesker (Rom 1,18-32)

Paulus opdeler menneskeheden i tre kategorier, og den første kategori beskriver han i Rom 1,18-32. Denne kategori er et udsnit af menneskeheden og ikke hele menneskeheden. I det første vers præsenterer han denne kategori. Rom 1,18:

*For Guds vrede åbenbares fra himlen
over al ugudelighed og uretfærdighed hos mennesker,
der undertrykker sandheden med uretfærdighed.*

Paulus omtaler fire kendetegn for denne type mennesker. 1) Guds vrede, 2) ugudelighed, 3) uretfærdighed og 4) undertrykkelse af sandheden.

1) Det første kendetegn er Guds vrede. Den er en virkelighed i deres liv, for den åbenbares i dem. Der er to årsager til denne vredes-åbenbaring. Den ene årsag er ugudelighed, dvs. disse menneskers afvisning af Gud og afgudsdyrkelsen. Den anden årsag er uretfærdighed, dvs. disse menneskers afvisning af Guds bud. Afvisningen af Gud ledsages af en afvisning af Guds bud. Dette er vredens to årsager. Paulus giver tre beskrivelser af vredens konkrete manifestation i vers 24, 26 og 28. De tre eksempler viser, at vredens tager form efter den konkrete etiske synd, som disse mennesker er behersket af. Det første eksempel på åbenbaringen af Guds vrede er vers 24. Paulus fortæller, at der er en gruppe mennesker, der er ”i deres hjertes begær” dvs. som er behersket af seksuelt begær. Guds vrede er da en prisgivelse ”til urenhed”. Disse mennesker er allerede i deres urene lyster, og Gud prisgiver dem nu i deres seksuelle synd. Han trækker sig tilbage og overlader dem til deres synd. Den intensiveres og forstærkes da. Det andet eksempel på åbenbaringen af Guds vrede er vers 26. Paulus fortæller om en gruppe mennesker, der er behersket af homoseksuelle lyster. Guds vrede er da en prisgivelse til deres vanærende lidenskaber. Disse mennesker er allerede involveret i homoseksuel praksis, og Gud prisgiver dem nu i deres seksuelle synd. Han trækker sig

tilbage og overlader dem til deres synd. Den intensiveres og forstærkes da. Det tredje eksempel på åbenbaringen af Guds vrede er vers 28. Paulus fortæller om en gruppe mennesker, der er behersket af alle mulige former for uretfærdighed. De er fyldte af den. Guds vrede er da en prisgivelse til deres forkastelige tankegang. Disse mennesker er allerede fyldte af uretfærdighed, og Gud prisgiver dem nu i denne. Han trækker sig tilbage og overlader dem til deres synd. Uretfærdigheden i dem intensiveres og forstærkes da.

2) Det andet kendetegn hos disse mennesker er ”ugudelighed” (Rom 1,18), og i sammenhængen refererer ugudelighed til afvisningen af Gud og afgudsdyrkelsen. Der er altså to elementer i ordet ”ugudelighed”. Paulus beskriver en afvisning af Gud, sådan som han har åbenbaret sig for dem, i vers 21:

For de kendte Gud, og alligevel ærede og takkede de ham ikke som Gud

Den naturlige åbenbaring gav dem et kendskab til Gud, men til trods for dette afviste de ham. Paulus beskriver en afvisning af Gud i vers 23, 25 og 28 og et åbent oprør mod Gud i vers 32. Paulus skriver om afgudsdyrkelse i 21-23 og 25. I vers 21-23 beskriver Paulus en proces fra afvisning af Gud og til afgudsdyrkelse. Processen begynder med afvisningen. Disse mennesker ærede og takkede ham ikke som Gud. Det burde de have gjort. Derved havde de anerkendt Gud. Disse mennesker afviste i stedet Gud, men de blev ikke stående ved afvisningen af Gud, men den kastede dem ud i et fald. Paulus beskriver faldet som en proces, som de rives med i og udsættes for. Som følge af afvisningen endte deres tanker i tomhed (vers 21b).² Deres tanker fyldes af religiøse forestillinger om afguder, og disse tanker er tomme, fordi de er løsrevet fra den guddommelige virkelighed. ”Og de blev formørket i deres uforstandige hjerte” beskriver andet trin i denne proces. Det uforstandige hjerte er et hjerte præget af tomme tanker dvs. at forestillinger om afguder. Med ”blev formørket” beskriver Paulus, hvad hjertet rives med ind i og udsættes for. Det formørkes og blindes. ”De hævdede at være vise, men blev tåber” (vers 22) fortæller, at blindheden slår igennem i denne tåbelighed, og tåbeligheden er beskrevet i vers 23: de udskiftede Gud med gudebilleder. Paulus har i vers 21b-23 beskrevet en proces, der sættes i gang af afvisningen af Gud, og som menneskene rives med i. Han har beskrevet den med ord som tomhed, formørkelse og tåbelighed, som alle beskriver deres religiøse forestillinger om guder og dyrkelsen af dem.

3) Det tredje kendetegn er ”uretfærdighed”, og i sammenhængen refererer uretfærdighed til disse menneskers etiske uretfærdighed, men der er også indbygget i ”uretfærdighed” en aktiv opposition mod Gud (vers 18slutningen). De to elementer i uretfærdighed

² Paulus slår over i passiv, og der står egentlig: ”men de blev tomme i deres tanker”.

er derfor overtrædelse af Guds bud og opposition til Gud. Afvisningen af Gud følges af en afvisning af Guds bud. Dette beskriver Paulus i vers 24:

Derfor prisgav Gud dem i deres hjertes begær til urenhed

Med ”i deres hjertes begær” beskriver Paulus den situation, som disse mennesker befandt sig i, da Gud prisgav dem. De var behersket af deres seksuelle begær, og Gud prisgav dem til dette seksuelle begær. En afvisning af Guds bud beskriver Paulus i vers 26-27:

Derfor prisgav Gud dem til vanærende lidenskaber:

*Deres kvinder udskiftede den naturlige omgang med den naturstridige,
og ligeså opgav mændene den naturlige omgang med kvinden
og optændtes i deres begær efter hinanden,*

De vanærende lidenskaber defineres som homoseksuelle lidenskaber i vers 26b-27a. Med ”deres kvinder udskiftede den naturlige omgang med den naturstridige, og ligeså opgav mændene den naturlige omgang med kvinden” beskriver Paulus den situation, som disse mennesker befandt sig i, da Gud prisgav dem. De var behersket af deres homoseksuelle begær. Med ”i deres begær” gentager han beskrivelsen af den situation, de befandt sig i, da Gud prisgav dem. De levede i homoseksuel praksis, og Gud prisgav dem til denne praksis: De optændtes i deres begær efter hinanden. En afvisning af Guds bud beskriver Paulus i vers 29-31:

De blev opfyldt af al slags uretfærdighed, ondskab, griskhed, usselhed ...

Det fremgår ikke af DO, at vers 29-31 er en beskrivelse af den situation, som disse mennesker befandt sig i, da Gud prisgav dem. En mere præcis gengivelse lyder:

De var blevet fyldt med al uretfærdighed ...

Disse mennesker var altså fyldte med uretfærdighed. Den beherskede dem, og den prægede dem, og Gud prisgav dem til denne uretfærdighed i dens mange former.

I vers 24, 26-27 og 29-31 fortæller Paulus, at afvisningen af Gud ledsages af en afvisning af Guds bud. Nogle afviser Guds bud på det seksuelle plan generelt; andre afviser Guds bud på det homoseksuelle plan, og andre afviser Guds bud generelt.

4) Det fjerde kendetegn er undertrykkelse af sandheden. Sandheden er den naturlige Guds-åbenbarings indhold, og den sandhed bekæmper denne kategori af mennesker aktivt. Med ”undertrykker” beskriver Paulus en aktiv opposition imod sandheden, som er effektiv i den forstand, at disse mennesker hindrer, at formålet med åbenbaringen af sandheden opfyldes. Formålet var og er, at menneskene skulle ære og takke ham. Deres ”uretfærdighed” er det middel, hvorved undertrykkelsen finder sted. De anvender deres involvering i synd på det etiske område

som et våben imod Gud, og de undertrykker sandheden om Gud ved at være fyldte og beherskede af etisk synd. Den fjerner Gud fra dem, og den skjuler Gud for dem.

2.2. De fordømmende mennesker (Rom 2,1-5)

Paulus opdeler menneskeheden i tre kategorier, og den anden kategori beskriver han i Rom 2,1-5. Denne kategori er et udsnit af menneskeheden og ikke hele menneskeheden. I det første vers præsenterer han denne kategori. Rom 2,1:

*Derfor har du ingen undskyldning, du menneske,
som dømmer, hvem du så er.
For med din dom over andre fordømmer du dig selv;
du, som dømmer, gør jo selv det samme.*

Paulus omtaler i vers 1 to kendetegn for denne type mennesker: 1) Det er fordømmende over for dem, der begår synd, og 2) det begår synd. I de næste vers omtaler Paulus yderligere nogle kendetegn: 3) Det er overbevist om, at det undslipper Guds dom (vers 3), 4) det ringeagter Guds godhed (vers 4), og 5) det samler sig vrede til vredens dag (vers 5). Paulus beskriver i Rom 2,1-5 et fordømmende menneske – det være sig hedning eller jøde. Paulus beskriver et menneske ud fra den naturlige åbenbaring.³

Det fordømmende menneske⁴ har kendskab til Guds bud (se 1,32; 2,2 og 2,14-15) og retsordning/dom (se 1,32 og 2,2), og det fordømmende menneske føler sig sikker over for Guds straffende dom. I vers 3 formulerer Paulus samtalepartneren position. Han tror virkelig, at han vil undslippe Guds fordømmelse. Tolkingsnøglen findes i vers 2. I vers 2 skriver Paulus: ”Men vi ved, at Guds dom med sandhed er over dem, der begår sådanne ting”. Dette er et alment accepteret udsagn, som det fordømmende menneske er enig i. På den baggrund er der kun én mulig forklaring på det fordømmende menneskes tryghed: Han tror, at han er retfærdig. Denne retfærdighed består i hans opfyldelse af Guds bud. Denne forklaring underbygges, når vi ser, at det er Paulus’ intention at anklage alle for at være under synd (jf. Rom 3,9). Det fordømmende menneske erkender ikke af sig selv, at han begår synd. Hvorfor det er tilfældet, får vi ikke et direkte svar på, men det er en nærliggende tanke, at det faktum, at han fordømmer andre mennesker, er en medvirkende årsag. Når

³ Det fremgår af ordet ”derfor” (Rom 2,1), der knytter tilbage til Rom 1,32. Ordet ”derfor” fortæller, at der er et fælles element mellem de to kategorier af mennesker i Rom 1,18-32 og 2,1-5, og dette fælles element er kendskabet til Guds retsorden. Dette kendskab er formidlet via den naturlige åbenbaring. Det fordømmende menneske er derfor beskrevet ud fra naturlig åbenbaring.

⁴ Når Paulus fokuserer så meget på det fordømmende element hos kategorien af personer i Rom 2,1-5, skyldes det ikke kun, at dette er en karakteristisk adfærd, men også at disse mennesker derved afslører et kendskab til Guds bud og dom. Selve fordømmelsen afslører dette. Forudsætningen for, at Gud kan dømme denne kategori af mennesker, er, at de har kendskab til Guds bud og dom, og at de overtræder Guds bud.

dette menneske fordømmer andre efter Guds bud, stiller han sig på Guds side og afslører sin loyalitet over for Gud og hans bud. Domsaktiviteten virker immuniserende over for Guds dom, fordi den fordømmende ved sin domsaktivitet bekræfter sin retfærdighed dvs. loyalitet over for Guds bud og dom. Det kan være med til at forklare, hvorfor det fordømmende menneske er blindt over for egen synd. Det fordømmende menneske kan også påberåbe sig et bevis på sin retfærdighed: Han erfarer ikke Guds vrede som en prisgivelse til synd, som de ugudelige og uretfærdige mennesker i Rom 1,18-32 gør.⁵

Paulus tegner en profil af det dømmende menneske. Han er bevidst om Guds retfærdige dom, bevidst om at gå fri af dommen og derfor bevidst om sin egen retfærdighed. Samtidig konstaterer Paulus, at det fordømmende menneske overtræder Guds bud. Det sker i vers 1 og 3, og det sker i udfoldelsen af den eskatologiske dom i vers 6-11. Det fordømmende menneske er et menneske, der virker ondt (vers 9). Men det fordømmende menneske er blind over for sin egen synd. Synden er virkelig, men den er ikke integreret i dets identitet. Paulus tegner et todimensionalt billede af denne person. Det er en person, der har sin identitet i fordømmelse, i identifikation med Guds bud og retfærdighed, og som lever med en ikke-integreret skyggeside: synden.

2.3. Jøden (Rom 2,17-24)

Den tredje kategori af mennesker er jøderne. Dem beskriver Paulus i Rom 2,17-24. Paulus anvender ordet ”jøde” i vers 17, men ”jøde” er ikke en rent etnisk betegnelse men en etnisk-religiøs betegnelse, idet Paulus beskriver jøden som religiøs type. Paulus præsenterer den nye kategori i vers 17 og gengiver den religiøse jødes selvforståelse i vers 17-21. Han omtaler følgende kendetegn: 1) Jøden stoler på loven, 2) han er stolt af Gud, 3) han kender Guds lov, og 4) han er en vejleder for andre. Der er to hovedelementer i jødens selvforståelse. Det ene element er, at han stoler på loven og roser sig af Gud. Han ser livet som noget, der er baseret på loven, og han mener, at han opfylder loven. Det andet element er, at han stoler på Gud (vers 17c). Det betyder, at jøder ophøjer Gud og har tillid til Gud på basis af denne opfyldelse af loven.

I vers 21-22 stiller Paulus fire retoriske spørgsmål, som er anklagende. Det første spørgsmål er generelt. Vers 21a:

- du, som belærer andre, du belærer ikke dig selv!

⁵ I Rom 1,18-32 beskriver Paulus en præsensisk vrede, der består i prisgivelse til synd, og denne vrede har sin årsag i disse menneskers ugudelighed og uretfærdighed. Med hensyn til det sidste beskriver Paulus en bevidst, fastholdt og forsvaret uretfærdighed. I Rom 2,1-5 skriver Paulus om en futurisk vrede men ikke om en præsensisk vrede, der består i prisgivelse til synd. Dette indebærer en forskel i uretfærdighed. Kategorien af mennesker i 2,1-5 synder ikke på samme måde bevidst og fastholder og forsvare heller ikke deres synd. De har en vis ydre retfærdighed i modsætning til dem i 1,18-32.

De andre er eksemplificerende. Vers 21b-22:

Du, som prædiker, at man ikke må stjæle, du stjæler selv!

Du, som siger, at man ikke må bryde et ægteskab, du gør det selv!

Du, som afskyr afguderne, du begår selv tempelran!

Umiddelbart kunne det første generelle spørgsmål i vers 21a godt forstås på den måde, at jøden vender loven mod hedningerne og underviser dem og ikke sig selv. Men de tre eksemplificeringer viser, at Paulus bruger ”undervise” om en undervisning, der fører til virkeliggørelse. De tre eksempler giver ellers ikke mening. Påpegningen af denne inkonsekvens forudsætter, at jøden mener, at han opfylder loven. Han mener, at han underviser sig selv på en sådan måde, at han opfylder loven. Anklagens form, påpegning af inkonsekvens og konstatering af, at jøden vanærer Gud ved sin lovovertrædelse, viser, at jøden mener, at han er retfærdig via sin opfyldelse af loven, og at han ikke er bevidst om, at han overtræder loven. Konklusionen på dette hovedafsnit i Rom 3,9 og 3,19-20 viser, at intentionen er at åbenbare, at jøden som religiøs type *også* overtræder Guds lov og derfor *også* er en synder. Paulus anstiller ikke betragtninger over omfanget af jødens synd eller sammenligner mængden af overtrædelser hos den religiøse jøde og andre. Når vi inddrager andre tekster, der beskriver religiøse jøder, får vi et mere afbalanceret billede af religiøse jøder. I Rom 9,30-10,4 anerkender Paulus jødernes nidkærhed over for Gud og deres stræben efter retfærdighed, der er baseret på overholdelse af loven. I Fil 3,6 skriver han om sig selv som religiøs jøde (farisæer) og betegner sig som ulastelig i lovretfærdighed.

I Rom 2,17-24 tegner Paulus et todimensionalt billede af den religiøse jøde. Han mener, at han er retfærdig og uden synd, men lever samtidig med en ikke-integreret skyggeside: synden.

2.4. Formålet

Formålet med Rom 1,18-3,20 er at åbenbare, at alle mennesker er syndere.⁶ Det gør Paulus ved at opdele menneskeheden i tre kategorier (Rom 1,18-32; Rom 2,1-5 og Rom 2,17-24) og alle tre kategorier er syndere. Afsnittets formål formuleres to gange. Først i Rom 3,9b:

Vi har jo allerede anklaget både jøder og grækere for alle at være under synd

Paulus skriver, at alle er ”under synd”, og det skal forstås på baggrund af anklagen i det foregående. Det at være ”under synd” er det samme som at begå synd. Formålet formuleres anden gang i Rom 3,19:

Og vi ved, at alt hvad loven siger,

⁶ De troende er holdt ude af denne beskrivelse.

*taler den til dem, der er under loven,
for at hver mund skal lukkes
og hele verden stå straffskyldig over for Gud.*

Dette står som den anden konklusion på afsnittet, og det betyder, at "loven" er Guds lov det være sig den naturlige lov eller Moseloven, og "dem, der er under loven" er alle mennesker det være sig hedninger (grækere), der kender loven fra deres hjerte, og jøder, der kender loven fra deres hjerte og Moseloven. Alle står under loven i den forstand, at alle er forpligtede på den. Lovens tale har som formål, at "hver mund skal lukkes". Ethvert menneske kender Guds lov. Ethvert menneske er forpligtet på loven. Ethvert menneske overtræder loven, og loven formidler da syndserkendelse til mennesket. Syndserkendelsen lukker munden på mennesket. Det har intet at sige til sit forsvar. Dette formål forudsætter, at alle er syndere. Lovens tale har som formål, at hele verden står straffskyldige over for Gud, og loven har som en af sine funktioner at afsløre synd og virke syndserkendelse, og dermed åbenbares, at mennesket er skyldigt i straf. Dette forudsætter, at alle er skyldige.

2.5. Menneskets syndighed

Gud har åbenbaret sig selv og sin lov gennem naturlig åbenbaring og gennem GT. Alle mennesket har mødt denne åbenbaring af Gud og har afvist Gud. Alle mennesker kender Guds lov. Nogle afviser den og lever i oprør mod den. Andre lever efter den i handling, vilje og følelser, men uden at kunne opfylde den helt i omfang og uden at kunne opfylde den i lydighed mod Gud. Opfyldelse af loven sker uden Gud og i opposition til Gud, og opfyldelsen bliver et våben mod Gud. Hvorfor sker der denne totale afvisning af Gud? Hvorfor er den universel? Paulus forklarer det med, at mennesket er "kød" (*sarks*), og med "kød" tænker Paulus på en dybtliggende og grundlæggende fjendtlighed mod Gud. Den er indbygget i menneskets karakter og natur. Den er medfødt. I Rom 8,5-8 beskriver Paulus mennesket som kød. Det centrale vers er vers 7:

*For det, kødet vil, er fjendskab med Gud;
det underordner sig ikke Guds lov og kan det heller ikke.*

Ordet "kød" anvendes om mennesket til at beskrive dets modstand og fjendtlighed mod Gud. Kødets dynamiske vilje og stræben er død og fjendskab mod Gud. Det vil og kan ikke underordne sig Guds lov. I Ef 2,3 skriver Paulus om mennesket:

Og vi var af natur vredens børn ligesom de andre

"Af natur" kan betyde "af væsen", og det viser, at menneskets væsen eller natur er syndigt. Den alternative mulighed er, at det betyder "af fødsel", og det viser, at mennesket fødes som vredens

børn, og det peger på arvesynd. Af natur og væsen er mennesket fjendtlig over for Gud og gør oprør mod Guds lov. Pga. dets væsen afviser det Gud og ærer og takker ham ikke som Gud. Pga. dets væsen er det ulydigt mod Guds lov i større eller mindre omfang.

Mennesket begår synd. Det overtræder Guds bud. I Rom 1,18-3,20 beskriver Paulus menneskeheden konkrete synd og åbenbarer, at alle begår synd. Men dermed er beskrivelsen af mennesket som synder ikke afsluttet. Der mangler endnu et væsentligt element, og det er arvesynd. Den beskriver Paulus i Rom 5,12-21. I Rom 5,12 skriver Paulus:

*Derfor: Synden kom ind i verden ved ét menneske,
og ved synden døden,
og sådan kom døden til alle mennesker,
fordi alle syndede.*

Paulus beskriver menneskeheden som en sammenhængende organisme, hvor Adam er hovedet. Når hovedet (Adam) synder, drages hele kroppen (menneskeheden) med i synden. Den trænger igennem til alle. Dette beskriver Paulus i vers 12. "Ved ét menneske" er Adam, og der er tænkt på syndefaldet. Adam og Eva levede oprindeligt i paradiset have og uden synd, men de overtrådte ét af Guds bud og spiste af frugten fra et træ, som Gud havde forbudt dem at spise af (1 Mos 3). Denne synd kalder vi for syndefaldet. Her faldt menneske for første gang, og for første gang kom synden ind i verden. Adam var den ansvarlige, og selvom han blev forledt af Eva, står han med ansvaret. Derfor beskriver Paulus sammenhængen mellem Adams synd og menneskeheden. Paulus beskriver, at Adams synd kom ind i "verden" dvs. ind i menneskeheden. Synd straffes af Gud med død, og Paulus beskriver derfor, hvordan døden ligeledes trængte igennem til menneskeheden. Det skete "ved synden" dvs. den fulgte med som syndens konsekvens og straf. Paulus understreger, at døden kom til alle mennesker via Adams synd. Der er tale om arvesynd i den form, hvor Gud overfører Adams synd til hele menneskeheden. Gud tilregner Adams synd til menneskeheden, så den står med Adams synd og står som synder i Guds øjne pga. af Adams synd. Der er tale om en tilregnet synd.

Paulus begrundet, at døden trængte igennem til alle mennesker. Han begrundet det med: "Fordi alle syndede". Denne begrundelse er kontroversiel, og jeg nævner to klassiske tolkninger. Ifølge den ene betyder sætningen, at mennesker hver for sig har syndet. Der er tænkt på den enkeltes syndige gerninger. Denne tolkning er knyttet til Pelagius og kaldes derfor den pelagianske tolkning. Denne tolkning ophæver arvesynden. For synd og død trænger igennem til alle mennesker på grund af deres egen synd. Alle synder i handling, og alle vil dø pga. deres egen

synd. Denne tolkning ophæver reelt første halvdel af verset og kan ikke fastholde, at synd og død trængte igennem til alle ved ét menneske. Ifølge den anden tolkning skal vi underforstå eller tænke med et ”i Adam”, så at Paulus skriver: ”fordi alle syndede i Adam”. Paulus beskriver menneskeheden delagtighed i Adams synd. Der er tale om arvesynd i den forstand, at resten af menneskeheden ”arver” Adams synd. Menneskeheden syndede kollektivt ved Adams fald, og Gud tilregner Adams synd til alle mennesker, så at alle er syndere og står som syndere. ”Fordi alle syndede” betoner da realismen i denne tilregning. Gud betragter dem ikke, som om de er syndere, men ser dem som virkelige syndere pga. Adams synd.

Denne sammenhæng mellem Adam og menneskeheden udfolder Paulus i Rom 5,12-21. Han skriver om, at død, fordømmelse og synd tilregnes menneskeheden. Rom 5,15:

For døde de mange på grund af den enes fald

I Rom 5,16 skriver han;

For dommen blev på grund af den ene til fordømmelse

I Rom 5,17 skriver han:

Har døden på grund af den enes fald hersket ved den ene

I Rom 5,18 skriver han:

Altså: Ligesom en enkelts fald blev til fordømmelse for alle mennesker

I Rom 5,19 skriver han:

For ligesom de mange blev syndere ved det ene menneskes ulydighed

Paulus skriver altså igen og igen om den ene, og det er Adam, og om hvordan der fra den ene blev overført død, dom og synd til de mange dvs. menneskeheden. Adams fald rev alle med sig, og alle mennesker er pga. Adam syndere, fordømte og åndeligt døde.

Paulus påviser, at alle mennesker er syndere. Alle har selv begået synd og alle er syndere på grund af Adams synd.

3. Loven

En nødvendig forudsætning for at kunne tale om synd er, at der findes en lov. Vi har i det foregående været inde på menneskets synd og dermed også være inde på loven. Vi har været inde på, at Gud har åbenbaret sin lov via den naturlige lov og via Moseloven. For jøden Paulus har det været evident, at Gud har åbenbaret sin lov via Moses til Israel, og at Israel derfor kender Guds lov. Men det er lige så evident for Paulus, at Gud har åbenbaret sin lov ved at skrive lovens gerning i menneskets hjerte. Det beskriver han i Rom 2,14-16. Forudsætning for at kunne tale om synd mod

Gud på det etiske område dvs. ulydighed og brud med Guds bud, er, at der findes en lov fra Gud. Hvis der ikke findes en lov, findes synd heller ikke, for loven definerer hvad retfærdighed, kærlighed og godhed er, og dermed definerer loven også, hvad synd er: Det er uretfærdighed, ukærlighed og ondskab. Forudsætningen for at kunne tale om, at alle mennesker er syndere er, at alle har kendskab til Guds lov. Derfor må Gud ikke kun have åbenbaret sin lov for Israel, men også have åbenbaret sin lov for hedningerne (grækere). Derfor er en naturlig lov en nødvendighed, når Paulus vil påvise, at alle er syndere. Kendskab til Guds lov er forudsætning for synd.

Det helt grundlæggende ved loven er, at loven åbenbarer Guds vilje. Her åbenbarer Gud for mennesket, hvad der er hans vilje og derigennem hvad liv, retfærdighed og kærlighed er. Denne lov er forpligtende for mennesket, og mennesket skylder at opfylde loven. Guds lov – det være sig naturlig lov eller Moseloven – har ud over denne grundlæggende opgave en række forskellige funktioner. Dem skal vi se på i det følgende.

3.1. Lovens cognitive funktion

Loven afslører, at synd er synd og giver derfor erkendelse af synd. Dette er lovens cognitive funktion. Loven formulerer Guds vilje i forskellige bud, og de formulerer, hvad det hellige, retfærdige og gode er (Rom 7,12). Loven bliver derved et spejl, som den enkelte ser sig i, og i det spejl afsløres alt, hvad der ikke stemmer overens med Guds bud. Dette er synd, og denne afsløring giver syndserkendelse. Paulus formulerer lovens cognitive funktion i Rom 3,20b:

Det, der kommer ved loven, er jo syndserkendelse

Hvis der ikke er nogen lov, der åbenbarer Guds vilje, er der ingen mulighed for at bryde Guds vilje og dermed begå synd.

3.2. Lovens instrumentale funktion

Ifølge denne funktion fremkaldes og virkes synden ved budet. Synden misbruger budet til at virke synd. Denne funktion beskrives i Rom 7,7-13. Her fortæller Paulus en historie om et ”jeg”. Rom 7,9-11:

Jeg levede engang uden lov,

men da budet kom, levede synden op, og jeg døde.

Budet, som skulle have ført til liv, viste sig at blive min død.

For med budet fik synden et påskud og forledte mig og dræbte mig med det.

Dette ”jeg” repræsenterer en ikke-kristen person, der kender Guds lov og mener, at loven fører til liv. Paulus fortæller ”jeg’ets” historie. Engang levede ”jeg’et” uden lov (Rom 7,9). Det kan ikke betyde, at ”jeg’et” levede uden kendskab til Guds lov, for alle mennesker kender Guds lov via den

naturlige lov. ”Jeg’et” levede ”uden lov” med lovens gerning skrevet i hjertet (Rom 2,15). Paulus anvender heller ikke ”lov” eller ”bud” i cognitiv betydning i denne sammenhæng, men han anvender ”lov” og ”bud” i aktiv-instrumental betydning. ”Jeg’et” levede uden det bud, som synden misbrugte til at virke begær. Loven og budet er Guds bud (Rom 7,7 og 12), og loven og buddet har en dobbelt funktion. Buddet er anledning (”påskud”) og instrument.

Budets ene funktion er at være anledning (”påskud”; vers 8 og 11), og anledningen er, at buddet kommer til ”jeg’et”. I dette ”jeg” findes synden, men den slumrer og er inaktiv. Synden har derfor brug for budet, for ”uden lov er synden død” (Rom 7,8). Død betyder inaktiv. ”Men da buddet kom, levede synden op” (Rom 7,9). Synden får liv, kraft og vitalitet fra buddet. Buddets komme er da anledningen til at vække og aktivere synden. Det svarer til formuleringen i 1 Kor 15,56, at syndens kraft er loven.

Buddet er også syndens instrument. Paulus skriver i vers 8, at budet ”vakte al slags begær” i ”jeg’et”. ”Ved budet” har instrumental betydning og beskriver det middel, hvorved synden virker begær. Hvordan skal det nærmere forstås? Den næsten universelle tolkning er, at Paulus beskriver princippet om, at ”forbudt frugt smager bedst”. Meningen er, at buddet kommer til et menneske og siger: ”Du må ikke begære!”, og derved opstår der i mennesket et begær efter det, der er forbudt, fordi det er forbudt. Det forbudte bliver attraktivt og uimodståeligt. Men læser vi Paulus’ formuleringer, er der nogle elementer, der går imod denne tolkning. Det første er, at Paulus ikke skriver om et ”jeg”, der får lyst til det forbudte. Det andet er, at Paulus skriver om ”jeg’ets” distance til synden og begæret. Begæret tilskrives synden, som bor i ”jeg’ets” person, og ikke ”jeg’et”. Denne distance til synden og begæret er uforenelig med forbudt-frugt-smager-bedst-tolkningen. For det tredje beskriver Paulus et ”jeg”, der ser buddet som noget godt, fordi buddet er til liv. Paulus’ formuleringer fortæller, at synden virker begær i ”jeg’et” ved et bud, som står som noget godt for ”jeg’et”, og at begær virkes, fordi buddet aktiverer synden og giver den kraft til at virke begær ved budet.

Paulus beskriver tre aktører: synden, buddet og ”jeg’et”. Synden er både en passiv og aktiv part. Budet er Guds intakte bud, og det er anledning og instrument. Budet er en anledning, der vækker synden og aktiverer den. Budet er et instrument, som synden bruger til at virke begær. ”Jeg’et” er den passive part, idet ”jeg’et” rammes af syndens aktivitet. ”Jeg’et” erfarer, at begær virkes i det ved budet. Overfor ”jeg’et” handler synden ikke direkte, men handler med budet som instrument.

Resultatet er, at ”jeg’et” døde. Det sker, når synden aktiveres og virker konkret synd. Døden er da syndserkendelsen. I vers 11 fremgår det, at det er synden, der dræber ”jeg’et” ved budet, der virker konkret synd.

Det er bedst at forstå denne fortælling om ”jeg’et” som en stadig gentagen fortælling. Igen og igen lever dette ”jeg” uden lov dvs. uden at erfare loven som anledning og instrument. Igen og igen kommer budet og aktiverer synden, og synden virker igen og igen begæret ved budet. Igen og igen bedrages dette ”jeg” og føres ind i syndserkendelse (døden). Men dette ”jeg” formår at indkapsle syndserkendelsen og fortrænge den og vende tilbage til livet uden lov dvs. til det gode og retfærdige liv ved loven. Der har ”jeg’et” sin identitet.

I Rom 7,7-13 beskriver Paulus lovens instrumentale funktion. Loven misbruges af synden til at virke begær, og når synden misbruger budet til at virke begær, sker der ikke kun en aktualisering og afsløring af syndens væsen, men dette bud virker også ind på synden og gør noget ved den. Synden forstærkes og forøges intensivt og kvalitativt. Buddet gør synden endnu mere indædt. Synden viser sig ”at være syndig ud over alle grænser” (Rom 7,13). Når det gælder lovens instrumentale funktion, sker der et misbrug, og synden forøges kvantitativt, og synden selv forstærkes i mennesket.

3.3. Lovens transformative funktion

Ifølge denne funktion forvandler loven synd til overtrædelse. Der er tænkt på lovens transformative funktion. I nogle tekster skelner Paulus mellem ”synd” (*hamartia*) og ”overtrædelse” (*parabasis*). Synd er ulydighed mod Guds vilje, men ”synd” bliver først til ”overtrædelse”, når et menneske bryder Guds verbalt åbenbarede bud. Et verbalt åbenbaret bud kalder man et positivt bud. Paradisbudet (1 Mos 2,17) og Moseloven er positive bud. Den naturlige lov (Rom 2,14-16) er ikke et positivt bud. Ulydighed mod den naturlige lov er ”synd”, men ulydighed mod Paradisbudet eller Moseloven er ”overtrædelse”. I Rom 4,15 skriver Paulus om Moseloven og skriver:

*men hvor der ingen lov findes,
er der heller ingen overtrædelse*

Sammenhængen handler om Moseloven, og ”ingen lov” er da, før Moseloven blev givet, og før Moseloven findes ingen ”overtrædelse” (*parabasis*). Det er først, når Moseloven kommer, at ulydighed mod Guds vilje bliver til ”overtrædelse”. I Rom 5,13 skriver Paulus om, at der var ”synd” i verden, før Moseloven blev givet, men ”synden” blev ikke tilregnet som overtrædelse. I Rom 5,14 beskriver Paulus perioden fra Adam og til Moses. I denne periode syndede mennesker ikke på samme måde som Adam, for i denne periode var Guds lov endnu ikke åbenbaret verbalt. Adams

synd var en ”overtrædelse”, for han var ulydig mod et positivt bud (paradisbudet), og Paulus anvender derfor ordet ”overtrædelse”. Israels synd er først ”overtrædelse”, efter at Moseloven er kommet, fordi den da er ulydighed mod et positivt bud. Adams synd og Israels synd efter Moseloven er sammenlignelige, og derfor kan Paulus identificere Adams ”overtrædelse” med Israels ”overtrædelse” efter Moseloven. Rom 5,14:

*men døden herskede fra Adam og til Moses også over dem,
der ikke havde syndet ved en lignende overtrædelse som Adam.*

Adams ulydighed var en ”overtrædelse”, ligesom jødernes ulydighed var en overtrædelse, efter at Moseloven var givet til dem.

Adam:	ulydighed er ”overtrædelse”
fra Adam til Moses:	ulydighed er synd
fra Moses:	ulydighed er ”overtrædelse”

I Rom 5,20 beskriver Paulus igen lovens transformative funktion, men denne gang bruger han andre udtryk. I Rom 5,12-19 har Paulus beskrevet, hvordan menneskehedens historie er bestemt af to personer: Adam og Kristus. Fra Adam trængte synd og død igennem til alle, og fra Kristus trængte retfærdighed og liv igennem til alle, som tager imod. Når nu menneskehedens historie bestemmes af disse to personer, kan man spørge om Moseloven har nogen funktion i denne historie. Dette svarer Paulus på i vers 20:

*Men loven kom til, for at faldet skulle blive større;
og blev synden større, er nåden blevet så meget desto større*

Med ”loven” tænker Paulus på Moseloven, for loven karakteriseres som noget, der ”kom til”, dvs. som noget der blev tilføjet menneskets synd. Paulus omtaler i Rom 2,14-16 en naturlig lov og skriver, at lovens gerning står skrevet i hjertet. Denne lov er lige så gammel som mennesket. Den stod også skrevet i Adams hjerte. Den naturlige lov tilføjes ikke til noget andet. Paulus skriver derfor om Moseloven. Den gav Gud til Israel mange hundrede år senere. Den er en tilføjelse med en bestemt begyndelse i Guds frelseshistorie (jf. Gal 3,15-18 og 19). Den kom til senere. I sammenhængen omtaler Paulus ”loven” to gange tidligere (i vers 13), og begge gange refererer ”loven” til Moseloven, og det er da naturligt, at ”loven” refererer til Moseloven.

Med ”for at faldet skulle blive større” beskriver et delformål med Moseloven. ”Faldet” bruger Paulus i det foregående om Adams ulydighed mod paradisbudet, men her tænker Paulus på konkret synd blandt jøder, der kender Moseloven. Nøglen til forståelsen finder vi i vers 13-14, hvor Paulus kan sammenligne Adams synd med synd begået under Moseloven. Adams synd var en

”overtrædelse”, ligesom Israels synd er ”overtrædelse”, efter at Moseloven er kommet. Når synd transformeres til ”overtrædelse”, bliver synden mere bevidst ulydighed og brud med Gud. Paulus beskriver her i 5,20 lovens transformative funktion med, at faldet (synden) bliver større, og der er tænkt på større i intensitet, så at synd bliver mere bevist, tydelig og markant synd (= ”overtrædelse”). Der sker en kvalitativ ændring i synden. Det, som Paulus kalder for ”overtrædelse” (*parabasis*), svarer her til, at faldet (synden) bliver større. Man kunne forestille sig, at loven var et værn imod synd, så at loven kunne hindre synd og minimere faldets konsekvenser. Dette afviser Paulus.

I Gal 3 skriver Paulus om forholdet mellem Guds løfte til Abraham og loven. Løftet kom først, og loven kom 430 år senere (Gal 3,15-18). Når loven kommer senere, er der tænkt på Moseloven. I Gal 3,19 beskriver Paulus Moselovens funktion:

Hvad skulle så loven?

Den blev føjet til for overtrædelsernes skyld,

men den skulle kun være gyldig,

indtil det afkom, som havde fået løftet, var kommet

Paulus spørger om Moselovens funktion i frelseshistorien. ”Loven” er Moseloven, da der er tale om noget, der kommer senere end løftet. Den naturlige lov er lige så gammel som menneskeslægten. Moseloven ”blev føjet til” løftet. Med ”for overtrædelsernes skyld” beskriver Paulus Moselovens funktion. Paulus benytter ordet ”overtrædelse” (*parabasis*), og ”for skyld” angiver formål. Moseloven kom altså til for at forvandle synd til ”overtrædelse”. Moseloven er en verbalt formidlet lov, og når jøderne overtræder denne, bliver deres synd intensiveret og ændres kvalitativt fra synd og til overtrædelse. Dette er et af Guds formål med Moseloven.⁷

Den transformative funktion finder vi kun hos paradisbud og Moseloven og ikke hos den naturlige lov, og den transformative funktion betyder, at synden intensiveres og forstærkes kvalitativt, men der sker ikke en kvantitativ forøgelse.

3.4. At føre mennesket til Kristus

Jeg har beskrevet tre funktioner: lovens cognitive, instrumentale og transformative funktion. Loven er som et spejl, der afslører synd og virker syndserkendelse. Gennem lovens instrumentale og transformative funktion forøges og intensiveres synd, og gennem de to funktioner virkes syndserkendelse. Denne syndserkendelse er et af Guds formål med loven. Dog ikke et mål eller formål i sig selv. Syndserkendelsen skal føre mennesket til Jesus Kristus. Vi møder forskellige

⁷ Paulus skriver i Rom 2,23 om en ”overtrædelse” af Moseloven og i 1 Tim 2,14 om Evas ”overtrædelse” af paradisbudet.

aspekter af dette hos Paulus. I Rom 3,19-20 skriver Paulus, at loven har som formål at lukke munden på ethvert menneske, og at få hele menneskeheden til at stå strafskyldige over for Gud. Det sker ved, at loven virker syndserkendelse (Rom 3,20). Syndserkendelse skal standse menneskets flugt fra Gud og standse menneskets forsvar for sig selv, bortforklaringer og undskyldninger. Syndserkendelse skal få mennesket til at stå over for Gud som skyldig til straf, fordi det har været ulydigt gennem synd og overtrædelse. I Rom 11,32 skriver Paulus:

For Gud har indesluttet alle i ulydighed for at vise alle barmhjertighed

I dette afsnit beskriver han forholdet mellem Israel og hedningefolkene. I vers 30 skriver han om repræsentanter for hedningefolkene, at de engang var ulydige mod Gud. Nu har de (brevets læsere) fundet barmhjertighed. Her anvender Paulus ordet barmhjertighed om frelsen, fordi frelsen er en barmhjertighedshandling fra Guds side. Disse repræsentanter fra hedningefolkene har fundet barmhjertighed som følge af Israels ulydighed. Dengang Jesus kom til folket Israel, afviste de ham som folk, og som følge af deres afvisning og ulydighed er evangeliet med Guds barmhjertighed gået ud til hedningefolkene. I vers 31 fortsætter Paulus med at beskrive Israel. De står nu som ulydige. Det gælder folket som helhed. Men Israels ulydighed er ikke et mål i sig selv, men Gud fører dem ind under ulydighed, for at de kan blive vist barmhjertighed, og den barmhjertighed vil blive formidlet til dem fra hedningerne. De har mødt barmhjertighed, og den vil en dag virke ind på Israel og skabe en skinsyge, så at de gennem Guds barmhjertighed vil blive ført ind i barmhjertighed. Guds mål med Israel er at kunne vise dem barmhjertighed. Mønsteret ser sådan ud:

Folkene: før ulydige – nu vist barmhjertighed

Israel: nu ulydige – en dag vist barmhjertighed

Forholdet mellem de to grupper kan illustreres således:

ulydighed hos Israel førte barmhjertighed til folkene

barmhjertighed hos folkene vil føre barmhjertighed til Israel

I vers 32 sammenfatter Paulus:

For Gud har indesluttet alle i ulydighed for at vise alle barmhjertighed

Paulus benytter fængselssprog og taler om en indespærring. Den er sket ved loven, som skaber syndserkendelse og bevidsthed om Guds vrede og dom. Derved indeslutter Gud alle under ulydighed, så alle dvs. Israel og folkene ser og erkender synd. Denne syndserkendelse og denne erkendelse af dom vil åbne den enkelte til at modtage Guds barmhjertighed. Mennesket ser sig som synder og drives da til Kristus for at finde barmhjertigheden dér. Syndserkendelsen er den subjektive forudsætning for at kunne modtage frelse som barmhjertighed. Den fører til Kristus.

Gal 3,22 og 3,23-25 beskriver Paulus lovens formål at føre mennesket til Kristus. I Gal 3,22 står der:

*Men Skriften har indesluttet alt under synd,
for at løftet ved tro på Kristus kunne gives dem, som tror.*

Med "Skriften" er der tænkt på GT og specielt på den dom, der fældes i GT over menneskeheden, at alle er syndere. Denne dom finder vi gengivet i Rom 3,9-18, Formuleringen "indesluttet alt under synd" er taget fra fængselsverdenen. Skriftens dom indespærre alle under synden, så at ingen kan undslippe. "Under synd" betyder, at vi står under lovens dom. Dommens formål er, at løftet, og her er der tænkt på løftets indhold nemlig retfærdigheden, kunne gives til dem, der tror. Loven spiller en central rolle i denne dom, og denne dom tjener løftet og evangeliet.

Lovens afslørende dom har som formål, at retfærdighed kan gives til de troende. Hvordan skal det forstås? Dette udfolder Paulus i Gal 3,23-25:

*Før troen kom, blev vi bevogtet under loven og spærret inde,
indtil troen skulle åbenbares,
så at loven var vores opdrager, indtil Kristus kom,
for at vi kunne blive gjort retfærdige af tro.
men efter at troen er kommet, er vi ikke længere under en opdrager.*

En oversættelse er altid en tolkning. Jeg har citeret den autoriserede danske oversættelse, og det er tydeligt, at man forstår vers 23-25 frelseshistorisk. "Troen" er = evangeliet, og Paulus beskriver en udvikling i frelseshistorien. Først er der en periode, som begynder ved Sinaj. Det er lovens periode. I den periode blev vi (= jøderne) bevogtede under loven. I den periode herskede loven. Den var vores opdrager. Lovens periode ophørte, da "troen" = evangeliet, og Kristus kom. Derfor oversætter man vers 24 med "indtil Kristus kom".

Sinaj

Kristus

---I-----I-----
loven (opdrager) retfærdigheden af tro

Denne tolkning står og falder med, at "troen" har objektiv betydning og svarer til evangeliet, men det er ikke tilfældet. Den omtalte tro er subjektivt forstået som personlig tro og tillid, for det er kun troen som personlig tillid, der flytter et menneske fra loven og til retfærdigheden (se vers 26). Det betyder, at vi skal forstå disse vers personhistorisk og ikke frelseshistorisk. Paulus skriver, hvad der

sker, når den enkelte kommer til tro: Han flyttes fra at være under loven til at være under retfærdigheden. Jeg oversætter derfor vers 23-25 lidt anderledes:

*Før troen kom, blev vi bevogtet under loven og spærret inde,
indtil troen skulle åbenbares,
så at loven var vores opdrager til Kristus,⁸
for at vi kunne blive gjort retfærdige af tro.
men efter at troen er kommet, er vi ikke længere under en opdrager.*

Personhistorisk:

troen

-----I-----

uomvendt: under loven

omvendt: under retfærdighed

Paulus beskriver altså den kristnes individuelle historie fra at være vantro og til at være troende. Alle kender Guds lov, alle synder, og alle rammes af Guds dom. Loven virker syndserkendelse, og alle spærres inde under synden (jf. vers 22). Loven bliver da vores ”opdrager” (*paidagogos*) ved at virke syndserkendelse. Derved driver den, fører og leder mennesket til Kristus. Deri består dens opdragende funktion. Derved forbereder den mennesket på at modtage frelsen. Loven som opdrager virker stadig syndserkendelse i os og fører stadig dommen over synden ind over os. Den låser os derved fast under synden. Derved skabes der en fortvivlelse i mennesket. Der skabes en desperation og en frygt for dommen, der driver os til Kristus

4. Kristus

I de foregående afsnit har vi set, at alle er syndere, og vi har set på, hvilken funktion loven udfører blandt syndere. Her skal vi se på årsagen til, at mennesker kan frelses. Jesus Kristus er denne årsag, og vi skal se hans liv og død.

4.1. Kristi liv (hans aktive lydighed)

I dette afsnit skal vi se på Kristi liv. Paulus beskriver Jesus som en, der har levet retfærdigt og i lydighed mod Gud. Rom 5,18:

*Altså: Ligesom en enkelts fald blev til fordømmelse for alle mennesker,
sådan er en enkelts retfærdige gerning også blevet til retfærdighed*

⁸ Der står helt ordret i denne sætning: ”så at loven er blevet vor opdrager til Kristus”.

og liv for alle mennesker.

Paulus sammenligner Adam og Kristus. Han taler om Adams fald dvs. overtrædelse af paradiset, og dette fald førte til fordømmelse for alle. Han taler om Kristi retfærdige gerning, og med dette samler han hele Jesu liv. Jesus opfyldte hele Guds lov. Han var den retfærdige, og hans retfærdighed er blevet vores retfærdighed ved troen. Kristi retfærdighed tilregnes os. Rom 5,19:

*For ligesom de mange blev syndere ved det ene menneskes ulydighed,
sådan skal også de mange blive retfærdige ved én enestes lydighed.*

Paulus sammenligner igen Adam og Kristus. Adams ulydighed blev tilregnet de mange = menneskeheden, mens Kristi lydighed tilregnes som retfærdighed til de mange = de troende. Paulus sammenfatter igen Jesu liv men denne gang under ordet ”lydighed”. Han var lydig i alt over for sin Faders vilje. Han opfyldte Guds vilje og bud, og han var den lydige og retfærdige. Paulus skriver om Kristus i Gal 4,4-5:

*Men da tidens fylde kom, sendte Gud sin søn,
født af en kvinde, født under loven,
for at han skulle løskøbe dem, der var under loven,
for at vi skulle få barnekår.*

Jesus blev født ind i menneskeslægten og derved født ind under Guds lov. Den levede han under, og den var han forpligtet på. Den lov opfyldte Jesus med det formål at befri menneskeheden, der var under loven. Jesus Kristus opfyldte loven i dens sted.

Paulus beskriver Jesus som den lydige og retfærdige og som den person, der opfyldte Guds bud og vilje. Det kalder vi for Jesu aktive lydighed. Den er forudsætningen for frelsen.

4.2. Kristi død (hans passive lydighed)

Det andet vi skal se på, er Jesu død. Det kalder vi for Jesu passive lydighed. Her ser vi på Rom 3,24-26:

*Der er ingen forskel;
for alle har syndet og mistet herligheden fra Gud,
og ufortjent gøres de retfærdige af hans nåde ved forløsningen i Kristus Jesus.
Ham gjorde Gud ved hans blod til et sonoffer ved troen for at vise sin retfærdighed,
fordi han havde ladet de tidligere synder ustraffede,
dengang han bar over med dem,
for i den tid, der nu er inde, at vise sin retfærdighed,
at han selv er retfærdig og gør den retfærdig, som tror på Jesus.*

Paulus skriver om retfærdiggørelse i vers 24, og med ”ved forløsningen i Kristus Jesus” fortæller han om den objektive årsag til, at vi erklæres retfærdige ved tro. ”Forløsning” kan oversættes med ”løskøbelse”, idet Gud køber os fri for en pris, og prisen er Jesu død (blod; se næste vers).

Løskøbelsen fandt sted, da Jesus døde på korset. Ud fra det næste vers kan vi se, at løskøbelse er = soning. ”Løskøbelse” og ”soning” er to forskellige udtryk for samme sag. Begge bevirkes ved Jesu blod, og begge beskriver en befrielse fra synd. Løskøbelse sker ved, at der gives et liv. Jesus giver sit liv. Det sker som erstatning for det liv, der mistes ved synden. Jesus dør for os som vores repræsentant og i stedet for os som vores stedfortræder. Når løskøbelse sker ved, at liv gives som erstatning for mistet liv, er løskøbelsen en løskøbelse fra syndens skyld og straf (døden).

Med ”løskøbelse” eller ”løsesum” fokuserer Paulus på syndens skyld og straf. Ved synd opstår skyld. Mennesket er nu skyldigt til døden. Det skal miste sit liv. Det skylder Gud sit liv. Det står i gæld, og gælden er dets eget liv. Ved løskøbelsen købes mennesket fri af skylden. Gælden er betalt med Jesu død. Ved synd udløses straf. Gud vil straffe mennesket med døden. Ved løskøbelsen købes mennesket fri af straffen. Straffen er udstået med Jesu død. Synd er ulydighed mod Guds lov:

- a) synd udløser straf (døden)
- b) synd skaber skyld (mennesket skylder Gud sit liv)
- c) synd virker vrede

”Ved forløsningen” i vers 24 er den objektive årsag til, at vi troende erklæres retfærdige. Med ”objektiv” mener jeg en årsag, der ligger udenfor mennesket. Der er tænkt på Jesu død som løskøbelse fra syndens skyld og straf. Døden er den objektive årsag til, at troende erklæres retfærdige. Gud kan først erklære den troende retfærdig, når hans eller hendes skyld er betalt, og hans eller hendes straf er udstået. Det sker stedfortrædende i Jesu død. Stedfortrædelse er en forudsætning. I stedfortrædelsen sker der en udveksling. Jesus har ingen synd og dermed ingen skyld, men Jesus træder i stedet og overtager skylden. Jesus har ingen synd og er dermed ikke idømt straffen (døden), men Jesus træder i stedet og overtager den idømte straf. Jesus betaler menneskets skyld med sin død. Han udstår menneskets straf med sin død. Fordi Jesus er Gud, anser Gud Jesu død for menneskets død. En er død for alle. Altså er alle døde (se 2 Kor 5,14).

Jesu død er den objektive årsag til, at Gud kan erklære et syndigt og ugudeligt menneske for retfærdigt. Troen er den subjektive årsag til, at Gud erklærer et menneske retfærdigt, idet troen modtager Guds erklæring om retfærdighed. Skylden er betalt og straffen sonet i Jesu død. Dette appliceres til mennesket, ved at Gud formidler retfærdighed til mennesket. Det sker ved troen.

Paulus fortsætter med at beskrive, at Gud gjorde Jesus til et sonoffer ved hans blod. Gud viste Jesus frem som ”sonoffer” eller ”sonemiddel” (Rom 3,25). I GT betyder ”soning” gennem et offer, at synden fjernes. Synden udslettes, og dermed fjernes syndens skyld og straf og Guds vrede over synden (se 3 Mos 17). Paulus opererer indenfor et gammeltestamentligt begrebsunivers, og soning har den samme betydning for Paulus. Det er tydeligt, når vi sætter vers 21-26 ind i sammenhængen. I det foregående afsnit (Rom 1,18-3,20) lærer Paulus, at Gud straffer synd med død (se 1,32; 2,6-11 og 2,12-13; og jf. 5,12-14 og 6, 23), og at synd fremkalder Guds vrede (1,18; 1,24ff; 2,5+8; og jf. 4,15). Her i vers 25 lærer Paulus, at soningen er årsagen til, at Gud kan erklære den troende retfærdig, og soningen er årsag til, at Gud selv er retfærdig, når han erklærer den troende retfærdig. Soningen er derfor det offer, der fjerner og udsletter synden.

Soningen skaffes ved et offer. Den sker ved Jesu død (”ved hans blod”). Han er offeret. Synd fremkalder skyld, og vi er skyldige at miste vort liv. Synden straffes med død (se Rom 1,32; 2,6-11 og 5,12). Soning fjerner derfor syndens skyld og straf. Når synd udslettes, så fjernes skylden og straffen. Synden fremkalder også Guds vrede (se 1,18; 2,5; 2,6-11 og 4,15), og soning fjerner derfor også Guds vrede. Når synden fjernes, så fjernes Guds vrede. Når vi forstår begrebet ”soning” på baggrund af GT og i Romerbrevets sammenhæng, er soning

- 1) udslettelse af synden
- 2) udslettelse af syndens skyld og straf
- 3) fjernelse af Guds vrede over synden.

I Rom 3,25 står der, at Gud viste Jesus offentligt frem som sonoffer ”ved hans blod”. Jesu blod er det middel, der frembragte soningen.

I Rom 3,25 står der, at Gud har vist Jesus frem som sonoffer ved hans blod ”ved troen”, som refererer til menneskets tilegnelse. Gud viste Jesus frem som sonoffer ved troen, og til dette udsagn knytter Paulus tre bestemmelser.

1) ”For at vise sin retfærdighed ” er den første bestemmelser til, at Gud fremviste Jesus som sonoffer. Formålet er at bevise Guds egen retfærdighed. ”Sin retfærdighed” er Guds egen personlige retfærdighed. Det viser vers 25-26. Guds overbærenhed over for tidligere synd problematiserer Guds retfærdighed, og det viser, at det handler om Guds egen retfærdighed. ”Retfærdighed” er en egenskab hos Gud. Den umuliggør en ubegrænset overbærenhed med synd. Retfærdighed er en egenskab, der kræver synd sonet. ”Retfærdighed” har som norm Guds retsordning, at de, der synder, fortjener at dø (Rom 1,32), og Gud er retfærdig, når han lever op til sin egen retsordning. Retfærdighed er Guds overensstemmelse med sin egen retsordning.

”Fordi han havde ladet de tidligere synder ustraffede” angiver årsagen til, at Guds egen retfærdighed skal bevises. ”At lade ustraffede” bruger Paulus om tilgivelsen for at få frem, at Guds tilgivelse af synd er det samme som at se gennem fingre med synd og lade den passere ustraffet, når der ikke er sket soning. Det er først i kraft af Jesu soning af menneskehedens synd, at Guds tilgivelse ikke længere er det samme som at lade synd passere ustraffet. ”De tidligere synder” er de synder, der er begået før Kristi død. Fortiden er tiden under Guds overbærenhed i kontrast til nutiden (vers 25b-26a). Paulus tænker på synd hos de gammeltestamentlige troende, og på at Guds retfærdighedserklæring af syndere og Guds tilgivelse af syndere i den gamle pagt var at lade synd passere ustraffede.

”De tidligere synder” blev begået under Guds overbærenhed. Guds overbærenhed er Guds tilbageholdenhed. Paulus anvender overbærenhed i Rom 2,4, og dér betyder Guds ”overbærenhed”, at Gud holder sin vrede tilbage. Vi har den samme betydning her. Guds ”overbærenhed” betyder, at Gud holder straffen over synd tilbage.

2) ”For i den tid, der nu er inde, at vise sin retfærdighed” er den anden bestemmelse til, at Gud viste Jesus frem som sonoffer. Det er en gentagelse af den første bestemmelse. Gud viste altså Jesus frem som sonoffer for at bevise sin egen retfærdighed = at han lever op til sin egen retsordning. ”I den tid, der nu er inde” er i tiden efter Jesu offerdød.

3) ”Så han selv er retfærdighed og gør den retfærdig, som tror på Jesus” er den tredje bestemmelse til, at Gud viste Jesus frem som sonoffer. Første del af udsagnet identificerer retfærdighed som en kvalitet eller egenskab hos Gud. Gud er retfærdig, når han ikke lader synd være ustraffet eller usonet. Anden del af udsagnet handler om at erklære den troende retfærdig. Sammenhængen handler om Guds retfærdighed, når han erklærer synderen retfærdig. Jesu soningsdød bevirker, at Gud selv er retfærdig *og* retfærdig, når han erklærer den troende retfærdighed, fordi synden er sonet.

Sammenhængen handler om, hvordan Gud kan være retfærdig, når han erklærer den troende retfærdig, og om at Gud havde et problem med synder, der er begået før Kristi død, når han erklærede synderen i tiden før Kristi død for retfærdig ved tro. Jesu stedfortrædende soning af synden er løsningen. Jesu stedfortrædende liv og død er det objektive grundlag for menneskets retfærdiggørelse.

Vi har set på to aspekter af Jesu gerning. Hans retfærdige liv (den aktive lydighed) og hans lidelse og død (den passive lydighed) er forudsætningen for, at vi kan frelses.

5. Retfærdigheden

I dette afsnit skal vi se på Paulus' lære om retfærdighed ved tro, og den skal vi indkredse i dette kapitel. Jeg vil indkredse retfærdighed ved tro via 1) begrebet "Guds retfærdighed", 2) verbet "at erklære retfærdig" (*dikaioō*) og 3) formuleringen en tilregnet retfærdighed.

5.1. Guds retfærdighed

Jeg begynder med dette begreb. I Rom 1,16-17 står der:

*For jeg skammer mig ikke ved evangeliet,
det er Guds kraft til frelse for enhver, som tror,
for jøde, først, og for græker.
For i det åbenbares Guds retfærdighed af tro til tro
- som der står skrevet: "Den retfærdige skal leve af tro."*

Evangeliet er et nådemiddel, der formidler Guds kraft til frelse. "Guds kraft" betyder, at kraften kommer fra Gud, og den kraft frelser de troende. "Til frelse" er målet for denne kraft. "Frelse" er præsens, da frelsen modtages af den troende og er en virkelighed hos den troende. I vers 17 begrundes Paulus, at evangeliet er Guds kraft til frelse med, at Guds retfærdighed åbenbares i det. Dette definerer "frelsen" som en skænket retfærdighed fra Gud.

"For enhver, som tror" beskriver hvem, der modtager Guds kraft til frelse. Det gælder de troende. Evangeliet er *ikke* en kraft til frelse for ikke-troende. For dem er evangeliet en tåbelighed (1 Kor 1,18). "Guds kraft til frelse" og "for enhver, som tror" er da korrelative. De to led svarer til hinanden. "For enhver" understreger frelsens universelle rækkevidde. Den omfatter alle troende. "Tro" er tillid til evangeliet, og troens funktion er at modtage evangeliet med dets frelsende kraft. Paulus opdeler menneskeheden i to: jøder og grækere. Når det gælder frelsen, er der lighed. Evangeliet er en frelsende kraft for alle troende uanset etnisk tilhørsforhold. Når det gælder funktion i frelseshistorien, er der forskel. Forskellen kommer frem i ordet "først". Dette er frelseshistorisk forstået, så at jøderne har en førsteret til evangeliet. Israels forret er en blivende forret. Lignelsen om oliventræet (Rom 11,16-24) fortæller, at de hedningekristne er de vilde og uædle olivengren, der indpodes i den ædle stamme (Israel).

I vers 17 begrundes Paulus, at evangeliet er Guds kraft til frelse for enhver, som tror. Begrundelsen er, at Guds retfærdighed åbenbares i evangeliet af tro og til tro. Begrundelsen definerer frelse (vers 16b): Guds retfærdighed er frelsens indhold. Termen Guds retfærdighed har i kirkens historie været omstridt. Det er egentlig mærkeligt, for det er forholdsvis nemt at definere

Guds retfærdighed ud fra vers 16-17. Paulus har indflettet Guds retfærdighed i tre relationer, som definerer termens betydning.

1) Vers 17a står som begrundelse for, at evangeliet er Guds kraft til frelse for enhver, som tror. Dette er den første relation. Den definerer Guds retfærdighed. "Guds kraft til frelse" betegner en kraft *fra* Gud til frelse, og når åbenbaringen af "Guds retfærdighed" begrunder, at evangeliet er kraft *fra* Gud til frelse, må "Guds retfærdighed" være retfærdighed *fra* Gud. "Guds kraft" og "Guds retfærdighed" står i det samme forhold til troen. Guds kraft er en kraft for den troende. Kraften udgår fra Gud og kommer i evangeliet til den troende. "Guds retfærdighed" er for den troende. Retfærdigheden udgår fra Gud og kommer i evangeliet til den troende. Retfærdigheden er da en status, der skænkes den troende i evangeliet.

2) Paulus sammenligner "for i det åbenbares Guds retfærdighed af tro til tro" med "den retfærdige skal leve af tro". De to sætninger er sammenlignelige:

<i>Guds retfærdighed</i>	<i>åbenbares af tro til tro</i>
<i>Den retfærdige</i>	<i>skal leve af tro</i>

Sammenligningen fortæller, at åbenbaringen af Guds retfærdighed af tro til tro betyder, at den troende er retfærdig. Det viser, at retfærdigheden fra Gud er en skænket status som retfærdig. "Den retfærdige" er jo en status. Åbenbaringen af Guds retfærdighed i evangeliet af tro til tro betyder da, at Gud tilsiger og skænker den troende retfærdighed. Han får en status som retfærdig. "Af tro til tro" betyder fra tro først til sidst. Tro er tillid, og troen griber evangeliet og dets retfærdighed. Åbenbaringen er da effektiv. Retfærdigheden tilsiges og skænkes virkelig den troende, og den troende er virkelig retfærdig ved troen.

3) Åbenbaringen af "Guds retfærdighed" (Rom 1,17) står som modsætning til åbenbaringen af "Guds vrede" (Rom 1,18). Modsætningen er total. Der er nemlig en kontrast mellem åbenbaringens karakter. "Guds retfærdighed" er frelsende, mens "Guds vrede" er straffende. Der er en kontrast mellem åbenbaringens sted. "Guds retfærdighed" åbenbares i evangeliet, mens "Guds vrede" åbenbares fra himlen. Der er en kontrast mellem de personer, åbenbaringen finder sted i. Guds retfærdighed åbenbares effektivt i de troende, mens "Guds vrede" åbenbares effektivt i ugudelige og uretfærdige mennesker. Guds vrede er en vrede fra Gud, og da er det naturligt at forstå "Guds retfærdighed" på samme måde. Det peger igen på, at "Guds retfærdighed" er en retfærdighed *fra* Gud. At Guds retfærdighed åbenbares i evangeliet af tro til tro betyder da, at retfærdighed fra Gud formidles til den troende, så at den troende har en status som retfærdig.

I Rom 3,21-22 skriver Paulus igen om "Guds retfærdighed". Rom 3,21-22:

Men nu er Guds retfærdighed åbenbaret uden lov,

bevidnet af loven og profeterne,

Guds retfærdighed ved tro på Jesus Kristus for alle, som tror.

"Guds retfærdighed" er tidligere bevidnet af GT (= "loven og profeterne"). Her tænker Paulus på 1 Mos 15,6; Sl 32,1-2 og Hab 2,4. "Guds retfærdighed" er nu åbenbaret. Her tænker Paulus på evangeliet. I evangeliet åbenbares "Guds retfærdighed" (se Rom 1,17). Der er en kontrast mellem "bevidnet" og "åbenbaret". Åbenbaringen i evangeliet er tydeligere og klarere end GT's vidnesbyrd. "Guds retfærdighed" er åbenbaret "uden lov" dvs. uden lovgerninger. Det betyder, at Guds retfærdighed formidles, uden at loven først skal opfyldes. Der er nemlig tale om en retfærdighed, der formidles til den troende (Rom 3,22). I vers 22 forklarer Paulus, at "Guds retfærdighed" er Guds retfærdighed ved troen på Jesus Kristus. Her bliver det tydeligt, at Guds retfærdighed er en retfærdighed for den troende, og at den formidles til den troende i evangeliet. "Ved troen" beskriver en formidling, idet troen modtager retfærdigheden og formidler den til mennesket. Denne tro er en tro på Jesus Kristus.

Koblingen mellem "Guds retfærdighed" og troen fortæller, at Paulus skriver om en retfærdighed fra Gud, der formidles til den troende. Dette bekræftes i vers 22b-24:

Der er ingen forskel;

for alle har syndet og mangler herligheden fra Gud,

og ufortjent gøres de retfærdige af hans nåde ved forløsningen i Kristus Jesus.

Paulus har formuleret, at der findes en retfærdighed fra Gud for alle troende. Dette begrundes han nu ved at beskrive, at alle troende har syndet og mangler herligheden fra Gud, og at alle ufortjent erklæres retfærdige af hans nåde. Mere præcist står der ifølge den græske tekst:

idet de erklæres retfærdige ufortjent af hans nåde ved forløsningen i Kristus Jesus.

Paulus beskriver da den samme sag med to forskellige formuleringer:

Guds retfærdighed ved tro på Jesus Kristus for alle, som tror

ufortjent gøres de retfærdige af hans nåde ved forløsningen i Kristus Jesus

De to sætninger beskriver den samme virkelighed, og det betyder, at det kortfattede udtryk "retfærdighed fra Gud ved troen" er en betegnelse for retfærdiggørelse og er det samme, som at "de gøres/erklæres retfærdige af hans nåde". Dette bekræfter, at "Guds retfærdighed" er en retfærdighed fra Gud, der formidles ved troen til mennesket.

”Guds retfærdighed ved tro” er synonymt med ”at erklære retfærdig” (*dikaioō*). Begge beskriver en retfærdighed (vers 21-22 og vers 24+26), begge beskriver en retfærdighed fra Gud (vers 21-22 og vers 24-25), og begge beskriver en formidling ved troen (vers 22 og vers 26).

I Rom 10,1-5 skriver Paulus om jøderne. De er nidkære for Gud men uden forstand. Rom 10,3-4:

*De kender jo ikke Guds retfærdighed,
men søger at hævde deres egen,
og derfor har de ikke underordnet sig under Guds retfærdighed.
For Kristus er enden på loven til retfærdighed for enhver, som tror.*

Paulus skriver igen om ”Guds retfærdighed”. Den kender jøderne ikke, men de søger at etablere deres egen retfærdighed. Det er en retfærdighed, der består i at opfylde loven (se vers 5). Jøderne modsætter sig Guds retfærdighed, idet de ikke underordner sig den. I vers 5 viser Paulus, at Guds retfærdighed er en retfærdighed fra Gud til den troende. Her karakteriserer han ”Guds retfærdighed” som en ”retfærdighed for enhver, som tror”. ”Guds retfærdighed” er en retfærdighed, der kommer fra Gud i evangeliet, og som er for den troende. Retfærdigheden er da en status, der skænkes den troende i evangeliet.

Paulus har anvendt ”Guds retfærdighed” i tre centrale tekster om retfærdiggørelse. I Fil 3,9 anvender han et udtryk, som forklarer, hvad der menes med Guds retfærdighed”. Fil 3,9:

*Og findes i ham,
ikke med min egen retfærdighed, den fra loven,
men med den, der fås ved troen på Jesus Kristus,
retfærdigheden fra Gud grundet på troen*

Paulus skriver om en retfærdighed ved troen, dvs. en retfærdighed der formidles til mennesket og modtages ved troen. Denne retfærdighed karakteriserer han som ”retfærdigheden fra Gud”. Her skriver han ikke ”Guds retfærdighed” men skriver om en retfærdighed fra (*ek*) Gud. Dette fortæller, at der er tale om en retfærdighed, der udgår fra Gud og kommer til mennesket. Der er tale om en status som retfærdig, der modtages ved troen.

5.2. Verbet ”at erklære retfærdig”

Den ene indfaldsvinkel til Paulus’ lære om retfærdiggørelse er vendingen ”Guds retfærdighed”, der betegner en retfærdighed fra Gud. Den udgår fra Gud og kommer i evangeliet til mennesket, og den formidles og modtages ved troen. Den troende får derved en status som retfærdig, og den troende har retfærdighed ved tro. Den anden indfaldsvinkel til Paulus’ lære om retfærdiggørelse er verbet

”at erklære retfærdig” (*dikaioō*). Dette verbum oversættes i DO med ”at blive retfærdig” (f.eks. Gal 2,16; 3,11), ”at gøre retfærdig” (f.eks. Rom 3,24; 3,28; 3,30; 4,2; 4,5; 5,1; Gal 2,16; 3,24) og ”at erklære retfærdig” (Gal 3,8). Der er meget gammel tradition for at oversætte verbet med ”at gøre retfærdig”, men det er misvisende. Ofte har man gengivet det med ”at frikende” eller ”at frifinde”, men det er også misvisende. Paulus formulerer ikke med dette verbum, at en person frifindes i forhold til de anklager, der er rejst imod ham. Når man gengiver det med at ”frifinde” eller ”at frikende” får det en ”negativ” betydning. Anklager og beskyldninger holdt ikke, og den anklagede bliver rensset fra disse anklager. Men det er ikke dækkende for verbets betydning hos Paulus. Det korrekte er at oversætte det med ”at erklære retfærdig”. Dette er en af verbets semantiske muligheder. Det kan man se i standardordbøger til nytestamentlig græsk. Når man gengiver verbet med ”at erklære retfærdig”, får det en ”positiv” betydning, idet en mand erklæres retfærdig, og han får derved en status som retfærdig. Dette svarer til betydningen af verbet hos Paulus.

Verbet (*dikaioō*) har betydningen ”at erklære retfærdig”, når Paulus anvender det i forbindelse med retfærdiggørelse. Det kan vi se forskellige steder. Jeg giver nogle eksempler. Rom 2,13:

*For det er ikke dem, der hører loven, der er retfærdige for Gud,
men de, som gør loven, vil blive gjort retfærdige.*

Verset fortæller, hvordan verbet ”at erklære retfærdig” (*dikaioō*) skal forstås. I den første sætning (vers 13a) anvender Paulus ikke verbet men adjektivet ”retfærdige” (i flertal). ”Dem, der hører loven” er dem, der kun hører loven uden at opfylde den. De er ikke retfærdige over for Gud, hvor ”for Gud” fortæller, at det handler om en status over for Gud. Der er i sammenhængen tænkt på den eskatologiske dom. Som kontrast til dem, der blot hører loven, nævner Paulus dem, der gør loven. Der er tænkt på mennesker, der opfylder Guds lov. Lovens gøreere ”vil blive gjort retfærdige”. Her anvender Paulus verbet (*dikaioō*), og pga. kontrasten svarer ”retfærdige for Gud” til verbet, der da betyder ”skal blive erklæret retfærdige”. Lovens gøreere er jo allerede retfærdige, fordi de har opfyldt loven, og derfor kan de ikke blive gjort retfærdige, men i den eskatologiske dom vil Gud anerkende deres retfærdighed. Det gør han ved at erklære dem retfærdige. I denne sammenhæng fortæller ”retfærdige for Gud”, at verbet *dikaioō* betyder ”at erklære retfærdig”, hvorved der tilsiges en retfærdighed.

I Rom 3,21-24 anvender Paulus som nævnt ”Guds retfærdighed ved tro” og ”ufortjent erklæres de retfærdige” om den samme sag. Vi har set, at Guds retfærdighed er en retfærdighed fra Gud, der formidles til den troende, og dette bestemmer da betydningen af verbet *dikaioō* som ”at

erklære retfærdig”. Gud erklærer mennesket retfærdig. Han tilsiger og overfører derved retfærdighed til den troende. Dette beskriver Paulus med verbet ”at erklære retfærdig”.

I Rom 4,1-6 anvender Paulus i flæng verbet ”at erklære retfærdig” (vers 2+5)⁹ og ”regne til retfærdighed” (vers 3+5) og ”tilregne retfærdighed” (vers 6) om den samme sag. I og med at Paulus kan skrive om en tilregnet retfærdighed, dvs. om en retfærdighed der overføres til mennesket ved troen, får verbet *dikaioō* betydningen ”at erklære retfærdig”, hvorved Gud tilsiger og overfører retfærdighed til den troende.

I Gal 3,6-8 møder vi det samme. Paulus skriver først om en tilregnet retfærdighed og beskriver så det samme med verbet. Det er gengivet helt korrekt i DO:

at det er af tro, Gud erklærer folkeslagene retfærdige,

Verbet *dikaioō* har betydningen ”at erklære retfærdig”.

Paulus anvender altså verbet *dikaioō* i betydningen ”at erklære retfærdig” i forbindelse med retfærdiggørelsen. Det var den anden indfaldsvinkel til læren om retfærdiggørelse ved tro.

5.3. En tilregnet retfærdighed

Den tredje indfaldsvinkel til Paulus’ lære om retfærdiggørelsen er hans formuleringer om ”at regne troen til retfærdighed” og ”tilregne retfærdighed”. I Rom 4,3 citerer Paulus 1 Mos 15,6:

For hvad siger Skriften?

”Abraham troede Gud, og det blev regnet ham til retfærdighed”.

Dette er et nøgleord for Paulus. Han citerer det her i sammenhæng med en udlægning af, hvad retfærdiggørelse ved tro er. Han citerer det ligeledes i Gal 3,6 i sammenhæng med en udlægning af, hvad retfærdiggørelse er. I citatet fra 1 Mos 15,6 står der, at Abraham troede Gud. I den oprindelige sammenhæng er Abrahams tro en tro på Guds løfte om, at han skal blive fader til en talrig slægt. Troen er en tro på løftet, og troen er da tillid. I den oprindelige sammenhæng er denne tro ikke en gerning såsom lydighed eller trofasthed, og den er heller ikke koblet sammen med gerninger. Troen er tillid til løftet.

Citatet fortæller, at Abraham troede Gud, og det fortsætter med: ”og det blev regnet ham til retfærdighed”. ”Det” er troen, og troen blev regnet Abraham til retfærdighed. Her anvendes en konstruktion, som ordret kan gengives med ”at regne til”. I dansk oversættelsestradition har man fulgt denne ordrette gengivelse, selvom den er noget uforståelig og et noget besynderligt dansk. Meningsmæssigt korrekt kan det gengives med ”at regne som” eller eventuelt ”at regne noget for at

⁹ Verbet er gengivet i DO med ”blev gjort retfærdig” (vers 2) og med ”som gør den ugudelige retfærdig” (vers 5).

være”. Men holder vi os til den første gengivelse, betyder citatet, at Abrahams tro blev regnet som retfærdighed. Dette giver to muligheder.

1) Troen er ækvivalent med retfærdigheden. Vi kan gengive vendingen således: Gud regnede troen *som* det, den er, nemlig retfærdighed. Der er tale om en vurdering. Den er ikke vilkårlig, fordi troen er den lydighed, Gud kræver, eller fordi troen er det rette forhold til Gud, eller fordi retfærdighed består i troen. Det afgørende i denne tolkning er, at Gud regner troen *som* det, den er, nemlig retfærdighed.

2) Troen er ikke ækvivalent med retfærdigheden. Vi kan gengive vendingen således: Gud regnede troen som noget andet, end den er, nemlig som retfærdighed. Når troen er noget forskelligt fra retfærdigheden, og når Gud alligevel regner troen som retfærdighed, så skyldes det, at Gud tilregner retfærdighed til troen. Troen har instrumental betydning: ved tro modtager mennesket retfærdighed, og mennesket har retfærdigheden ved troen. I den forstand regner Gud troen som retfærdighed. Det sker af nåde, og der er tale om en fremmed retfærdighed: Kristi egen retfærdighed.

Konstruktionen kan forstås på begge måder, men i vers 4-8 får vi Paulus’ tolkning af dette citat fra 1 Mos 15,6, og ifølge Paulus’ tolkning er troen noget andet end retfærdighed, og han forstår ”og det blev regnet som retfærdighed for ham” som udtryk for, at Gud tilregner (overfører) retfærdighed til Abraham, og at det sker ved troen.

a) Paulus anvender i Rom 4,1-12 den sidste del af formuleringen fra 1 Mos 15,6 tre gange. Første gang er citatet. Jeg gengiver det anderledes end i DO:

og det (troen) blev regnet som retfærdighed for ham (vers 3)

hans tro regnes som retfærdighed (vers 5)

troen blev regnet som retfærdighed for Abraham (vers 9)

Alle tre vendinger fortæller a) om troen, b) at troen regnes som retfærdighed og c) for hvem det sker (Abraham). I Rom 4,1-12 anvender Paulus ”at regne” yderligere fire gange men i en anden form for konstruktion. Her mangler ”som” (”til”, DO). De to interessante er Rom 4,6:

Som Gud tilregner retfærdighed uden gerninger

Og Rom 4,11:

For at retfærdigheden også skal tilregnes dem

I disse to eksempler er der ikke tale om, at Gud regner noget *som* noget, men at Gud tilregner eller tilskriver retfærdighed til et menneske. I disse to eksempler nævner Paulus ”retfærdighed” (vers 6 og 11), der tilregnes personer. Eksemplerne i vers 6 og 11 viser tydeligt, at der ”overføres” noget til

dette menneske. Verbet ”at tilregne” (*logizomai*) betyder her ”at tilregne”, ”at tilskrive”, ”at sætte på ens konto” og betegner en transaktion, hvorved Gud overfører noget til en person. Paulus beskriver en *formidling*. ”Til hvem Gud tilregner retfærdighed uden gerninger” bruger Paulus synonymt med ”og troen blev regnet som retfærdighed for ham”. Det fortæller, hvordan Paulus forstår citatet fra 1 Mos 15,6. Han forstår det som udtryk for en tilregning af retfærdighed. Gud regner Abrahams tro *som* retfærdighed, fordi retfærdighed tilregnes troen. I og med at Gud ”overfører” retfærdighed til troen, kan Gud regne troen *som* retfærdighed. Det viser, at Gud regner troen for noget andet end det, den er.

b) I vers 4-5 skriver Paulus om tilregning efter skyldighed eller efter nåde. Hvis Gud tilregner efter skyldighed i Abrahams tilfælde, svarer troen til retfærdighed. Gud regner troen som det, den er, nemlig retfærdighed. Her betaler Gud, hvad han skylder, Men da Gud tilregner efter nåde, svarer troen ikke til retfærdighed, da er der ikke ækvivalens mellem tro og retfærdighed, men Gud skænker af nåde dvs. frit og utvungent. Når tilregningen er ”efter nåde”, er troen ikke i sig selv retfærdighed.

c) I vers 4-5 defineres Abrahams tro som en tro, der ikke er en gerning, og som en tro, der er uden gerninger. Da troen ikke er en gerning, er den ikke i sig selv retfærdighed (en retfærdig gerning).

d) ”Gud erklærer (”gør”; DO) den ugudelige retfærdig” (vers 5) er synonymt med ”hans tro regnes til retfærdighed”. Ifølge det første udtryk tilsiges den troende retfærdighed, og den retfærdighed svarer ikke til noget i mennesket. Abraham mødte denne Gud, som erklærer den ugudelige retfærdig. Abraham er derfor også ugudelig. Det er derfor ikke rigtigt at sige, at Abrahams tro er den retfærdige stilling, pagttroskaben, som Gud med rette regner som retfærdighed. Dette svarer ikke til Paulus’ udsagn, at det er den *ugudelige*, som Gud tilregner retfærdighed. Når Gud regner troen som retfærdighed for Abraham, så regner Gud ham som retfærdighed, ikke fordi Abraham er retfærdig i sig selv, men fordi Abraham stoler på Gud og hans løfte. I dette tilfælde er der tale om en fremmed retfærdighed. Hans tro svarer derfor ikke til retfærdighed = den rette stilling overfor Gud.

e) I vers 6-8 forklarer Paulus, at syndstilgivelse enten er et komponent i retfærdiggørelsen, eller at retfærdighedserklærelse og syndstilgivelse er korrelative størrelser. Begge forståelser viser, at tro og retfærdighed er to forskellige størrelser, da tilgivelse ikke kan være en indholdsbestemmelse af troen.

”Og det blev regnet som retfærdighed for ham” (Rom 4,3) betyder, at Gud regnede troen som noget andet, end den er, nemlig som retfærdighed. Troen har instrumental funktion, idet det er ved troen, at mennesket modtager retfærdighed. Ordet ”at tilregne” er den tredje indfaldsvinkel til Paulus’ lære om retfærdiggørelse ved tro.

5.4. Retfærdighed er lovens opfyldelse

Jeg har anvendt tre indfaldsvinkler til at indkredse Paulus’ lære om retfærdiggørelsen. Vi har set på begrebet ”Guds retfærdighed”, og det anvendes af Paulus til at formulere en retfærdighed fra Gud, der formidles til den troende. Vi har set på verbet *dikaioō*, som har betydningen ”at erklære retfærdig”. Gud erklærer synderen eller den ugudelige for retfærdig. Vi har set på formuleringerne at regne troen som retfærdighed eller at tilregne retfærdighed, og Paulus benytter disse vendinger til at beskrive, at retfærdighed tilskrives og overføres til den troende. Jeg vil i det følgende udbygge denne lære om retfærdiggørelse.

Retfærdiggørelse betyder, at Gud erklærer synderen for at være retfærdig. Vi har set, at Gud har åbenbaret sin lov for mennesket via den naturlige lov og via Moseloven. Vi har set, at Moselovens forpligtende og gyldige kerne er de ti bud, og at Moselovens kerne er identisk med den naturlige lov. Gud har givet loven til mennesket, for at mennesket skulle leve efter loven og opfylde den. Ulydighed mod loven er synd. Opfyldelse af loven er retfærdighed. Loven er ikke for Paulus en rent moralsk kategori, men loven beskriver et forhold til Gud. Ulydighed mod loven er derfor ulydighed mod Gud. Opfyldelse af loven er derfor lydighed mod Gud, og en sådan lydighed kan kun ske i kærlighed til Gud. Retfærdighed er da denne totale opfyldelse af loven i dens etiske og theocentriske aspekter. I retfærdiggørelsen sker der det, at Gud skænker retfærdighed dvs. en opfyldelse af loven til den troende. Retfærdighed = lovens opfyldelse overføres og tilskrives den troende. Gud erklærer den troende for at være retfærdig dvs. for at være en person, der har opfyldt Guds lov. Dette er muligt, fordi Jesu har sonet og dermed udslettet synden, og fordi Jesu har opfyldt loven i vores sted. Hans retfærdighed skænkes til os ved troen.

5.5. Retfærdighed og tilgivelse

Her skal vi se nærmere på forholdet mellem retfærdighed og tilgivelse. I Rom 4,6 skriver Paulus om David, der priser det menneske saligt, som Gud tilregner retfærdighed uden gerninger. Derefter følger et citat fra Sl 32. Rom 4,7-8:

*Lykkelige de, hvis overtrædelser er tilgivet,
og hvis synder er blevet skjult;
lykkelig det menneske,*

som Herren ikke tilregner synd.

I citatet taler David om tilgivelse af synd og en ikke-tilregning af synd. Det rejser spørgsmålet om forholdet mellem retfærdiggørelse og syndstilgivelse. Ifølge overskriften til citatet (vers 6) priser David et menneske saligt, som Herren tilregner retfærdighed. Ifølge citatet priser David de mennesker salige ("lykkelige"), som har fået tilgivet deres overtrædelser. Det betyder, at de to vendinger svarer til hinanden:

en person med tilgivet synd = en person med tilregnet retfærdighed

Denne identifikation betyder ikke nødvendigvis, at tilregning af retfærdighed er identisk med tilgivelse af synd. Begrebsmæssigt er tilgivelse af synd og tilregning af retfærdighed to forskellige ting hos Paulus. Tilgivelse betyder eftergivelse af synd eller ikke-tilregning af synd. Her tages der noget fra mennesket. Tilregning af retfærdighed betyder, at Gud overfører retfærdighed til mennesket. Her modtager mennesket noget.

a) I og med at de begrebsmæssigt er forskellige, kan identifikationen enten betyde, at tilregning af retfærdighed og tilgivelse af synd er korrelative, så at en tilregnet retfærdighed er sammen med tilgivelsen. De følges ad og er uadskillelige men dog forskellige. Når Gud tilgiver, da tilregner han også retfærdighed, og når Gud tilregner retfærdighed, tilgiver han også synd. De er korrelative og hører uløseligt sammen.

b) Eller denne identifikation kan betyde, at tilgivelse er en afgørende komponent i retfærdiggørelsen. Salme 32 fortæller om tilgivelse, skjul af synder og ikke-tilregning af synd, men når denne person samtidig kan karakteriseres som en person, som Gud tilregner retfærdighed, må Gud sammen med tilgivelse skænke en retfærdighed. Når delen (tilgivelse) er der, er helheden (retfærdighed) der.

Uanset hvordan det nærmere forhold mellem tilgivelse og tilregning af retfærdighed er, må vi i hvert fald ikke forenkle tingene og hævde, at tilregning af retfærdighed er tilgivelse i den forstand, at det er det eneste, der sker. Dette er ikke rigtigt, da Paulus eksplicit lærer:

- at Guds retfærdighed modtages af mennesket i troen
- at Gud erklærer den troende retfærdig
- at Gud tilregner retfærdighed til den troende.

Fokus hos Paulus er på dette positive aspekt, og han skriver sjældent om tilgivelse. I traditionel dogmatisk sprogbrug er tilgivelse af synd retfærdiggørelses negative side, og tilregning af retfærdighed er retfærdiggørelsens positive side. Ved tilgivelse fjernes synden (den negative side) og ved tilregning skænkes retfærdighed (den positive side).

5.6. Retfærdighed ved tro uden gerninger

Her skal vi se nærmere på forholdet mellem tro og gerninger i retfærdiggørelsen. Paulus skriver i Rom 4,4-5:

*Den, der arbejder, får ikke løn som en nådesbevisning,
men efter fortjeneste.
Den derimod, der ikke arbejder,
men tror på ham, som gør den ugudelige retfærdig,
ham regnes hans tro til retfærdighed.*

Han skriver om ”den, der ikke arbejder”, men forlader temaet om tilregning efter nåde eller skyldighed og karakteriserer i stedet den person, der ikke arbejder, som en troende. Implicit er det tydeligt, at Gud handler ud fra et nådesprincip over for den, der ikke arbejder men tror.

”for den, der arbejder, tilregnes lønnen efter skyldighed

”for den, der ikke arbejder ... tilregnes lønnen efter nåde (kan vi supplere)

På grund af kontrasten er der tale om en tilregning af nåde. Dette er implicit her og eksplicit andre steder hos Paulus, at tilregning af retfærdighed sker af nåde (se f.eks. Rom 3,24). Gud tilregner ikke, hvad han skylder, men tilregner uforpligtet, utvungent og frit. Paulus formulerer imidlertid ikke den kontrast, men formulerer i stedet:

*for den, der ikke arbejder, men tror på ham,
som erklærer den ugudelige retfærdig,
tilregnes hans tro til retfærdighed.*

Paulus skriver i vores sammenhæng om den, der arbejder (har gerninger) i relation til Gud og til retfærdighed, så at retfærdighed kan baseres på disse. Den troende har ikke disse gerninger, han vil basere sin retfærdighed på. Den troende er naturligvis ikke uden gerninger, da han er en ny forvandlet skabning, som har troens gerninger. Med ”for den, der ikke arbejder, men tror” formulerer Paulus eksplicit,

- at troen ikke er en gerning,
- at troen er uden gerninger
- at Gud regner denne tro uden gerninger som retfærdighed.

Det svarer præcist til, hvad ”Abraham troede” betyder i den oprindelige sammenhæng. Der er troen den nøgne tillid til Guds løfte. Det er tilliden, der står uden gerninger (lydighed eller trofasthed). Mennesket erklæres derfor retfærdig ved troen alene.

5.7. En non-deskriptiv retfærdiggørelse

I Rom 4,5 karakteriseres den troende som

*Den, der ikke arbejder, men tror på ham,
der gør (erklærer) den ugudelige retfærdig*

Tro er tillid til Gud eller en tiltro til Gud. Troen er specifik, fordi det er tilliden til en bestemt Gud, nemlig ham som erklærer den ugudelige retfærdig. ”Som erklærer den ugudelige retfærdig” er en karakteristisk af Gud, og i og med at det er en generel karakteristisk af Gud, dækker udsagnet også Abraham. I 1 Mos 15,6 møder vi denne Gud, som erklærer den ugudelige Abraham retfærdig. Dette er et fundamentalt udsagn om Gud. Den ugudelige er den, der afviser Gud ved ikke at ære og takke Gud, og som involverer sig i afgudsdyrkelse (se Rom 1,18+21-24+26). På grund af den ugudeliges opposition til Gud er han en synder og en uretfærdig.

Det fundamentale udsagn om Gud, der erklærer den ugudelige retfærdig, viser, at Gud ikke udtaler sig om, hvad han finder i mennesket. Der er ikke tale om en deskriptiv retfærdighed, så at Gud udtaler, hvad han ser og finder hos mennesket. En deskriptiv retfærdiggørelse betyder, at Gud finder retfærdighed (lydighed, arbejde, gerninger) hos mennesket og udtaler, hvad han finder hos mennesket. Mennesket er retfærdigt, og Gud udtaler, hvad han finder hos mennesket. I en deskriptiv retfærdiggørelse erklærer Gud, hvad han ser. Ifølge Rom 4,5 erklærer Gud den ugudelige retfærdig, og Gud udtaler derfor, hvad han ikke ser og finder hos mennesket. Gud ser ingen retfærdighed og finder ingen retfærdighed. Han ser ugudelighed, men alligevel erklærer Gud den ugudelige for retfærdig. Retfærdiggørelsen er da non-deskriptiv. Gud udtaler, hvad han ikke ser.¹⁰ Når mennesket (den troende) ikke i sig selv er retfærdig, er retfærdigheden ikke hans egen. Retfærdigheden kommer udefra. Den tilsiges mennesket i og med, at Gud erklærer den ugudelige for retfærdig. Den tilregnes (overføres) til den troende. Om denne retfærdighed, som kommer udefra, og som ikke er menneskets egen retfærdighed, bruger man udtrykket en fremmed retfærdighed. Retfærdigheden er fremmed for mennesket, når man ser på, hvad mennesket er i sig selv. Han er den ugudelige, og han modtager derfor en fremmed retfærdighed. Den fremmede retfærdighed er Jesu Kristi egen retfærdighed.

Som kontrast kan man citere fra 2 Mos 23,7, hvor Gud siger: ”For jeg frikender ikke den skyldige”. 2 Mos 23,6ff handler om domstole og dommeres adfærd, og i den sammenhæng udtaler Gud, at han ikke erklærer den skyldige retfærdig. I en sådan juridisk sammenhæng, må en

¹⁰ Om det jeg kalder for en deskriptiv retfærdiggørelse har man ofte anvendt termen en analytisk retfærdiggørelse, idet Gud analyserer mennesket og udtaler, hvad han ser og finder hos mennesket. I sin analyse af mennesket når Gud frem til, at retfærdigheden findes, og han udtaler da, hvad han finder hos mennesket. Om en non-deskriptiv retfærdiggørelse bruger man termen en syntetisk retfærdiggørelse, idet Gud føjer retfærdig til mennesket, som ikke i sig selv er retfærdigt. Her tilsiges eller tilregnes retfærdighed til den troende.

dommer kun udtale, hvad han finder hos en anklaget. Er den anklagede retfærdig, skal dommeren erklære ham retfærdig. Er den anklagede ugudelig (skyldig), skal dommeren erklære, at han er ugudelig (skyldig). I den sammenhæng anvendes verbet ”at erklære retfærdig” om en deskriptiv retfærdiggørelse, idet dommeren udtaler, hvad han finder hos mennesket. I en sådan juridisk sammenhæng vil Gud gøre det samme. Når der er tale om sekulære domstole, der skal dømme mennesker eller afgøre forhold mellem mennesker, da vil Gud dømme den skyldige. Lad mig bruge et eksempel. En mafiaboss står anklaget for mord, trusler, afpresning og handel med stoffer. Anklageren kan bevise alt dette. Alligevel erklærer dommeren, at mafiabossen er retfærdig. Dommeren udtaler, at han ikke har gjort dette. Denne kendelse er oprørende. Kendelsen er løgn, og dommeren er bestukket. En troende står over for Gud. Den troende er anklaget for at være en ugudelig synder. Anklagerne (loven, Satan, samvittigheden) kan bevise, at han er en ugudelig synder. Gud ser den ugudelige person og erklærer ham for retfærdig. Han er ugudelig, men Gud erklærer ham retfærdig. Denne retfærdiggørelse virker måske oprørende på os. Men i modsætning til det første eksempel er denne retfærdiggørelse ikke en løgn eller en fiktion, og Gud er ikke blevet bestukket. Når et menneske kommer til tro, griber det i troen Kristus. Han er nu til stede i troen, og Gud tilregner hans (Kristi) retfærdighed til den troende. Gud erklærer nu, at den troende er i besiddelse af Kristi retfærdighed. Den er hans. Den troendes retfærdighed er derfor virkelig og sand, for den er Kristi egen retfærdighed, og den er virkelig og sand. Men det er en fremmed retfærdighed = Kristi egen retfærdighed, som nu tilregnes, tilsiges og tilkendes den troende. Denne retfærdighed er en ny status som retfærdig i forhold til Gud.

Den ene forudsætning for, at Gud kan erklære den troende for retfærdig, er, at synden er sonet, dvs. at synden er udslettet og syndens straf, døden, er båret (se Rom 3,25-26). Der må være en, som Gud tilregner menneskets synd, og som derfor har båret syndens straf. Denne ene er Jesus Kristus. Da kan Gud selv være retfærdig, når han erklærer den troende for retfærdig. Hvis synden ikke var sonet, ville Gud selv være uretfærdig, når han erklærer den troende for retfærdig, og retfærdiggørelsens negative aspekt (tilgivelsen) ville være en uretfærdighed og en løgn.

Den anden forudsætning for, at Gud kan erklære den retfærdig, er, at der må være en, der er retfærdig, dvs. som aktivt og fuldstændigt har opfyldt Guds lov. Denne ene er Jesus Kristus. Hans aktive retfærdig og lydighed tilregner Gud mennesket, når han erklærer den troende for retfærdig. Hvis der ikke er en, der har levet retfærdigt, og hvis hans retfærdighed ikke tilregnes mennesket, ville Gud selv være uretfærdig, når han erklærer den troende for retfærdig, og retfærdiggørelsens positive aspekt (en tilregnet retfærdighed) være en uretfærdighed og en løgn.

5.8. Sammenfatning

Jeg har anvendt tre indfaldsvinkler til at indkredse Paulus' lære om retfærdiggørelsen. Vi har set på begrebet "Guds retfærdighed", og det anvendes af Paulus til at formulere en retfærdighed fra Gud, der formidles til den troende. Vi har set på verbet *dikaioō*, som har betydningen "at erklære retfærdig" i forbindelsen med tekster, der handler om retfærdiggørelse. Gud erklærer synderen eller den ugudelige for retfærdig. Vi har set på formuleringer som at regne troen som retfærdighed eller at tilregne retfærdighed, og Paulus benytter disse vendinger til at beskrive, at retfærdighed tilskrives og overføres til den troende. Vi har set, at retfærdighed er opfyldelse af loven, på forholdet mellem retfærdighed og tilgivelse, og at retfærdigheden formidles ved tro alene. Om denne lære om retfærdiggørelse kan man sige:

a) Guds kærlighed er den motiverende årsag til tilgivelsen. Det er kærligheden i Guds hjerte, der motiverer og bevæger Gud til at ofre Jesus som soning for vore synder (Rom 5,8). Det sker "af nåde" (Rom 3,24) dvs. af ufortjent og uforskyldt kærlighed til den syndige menneskehed.

b) Jesu liv og soningsdød er den objektive årsag til eller det objektive grundlag for retfærdiggørelsen. Med objektiv mener jeg, at dette er en årsag eller et grundlag, der ligger uden for mennesket. Det er noget, der er sket uafhængigt af mennesket. Jesus har opfyldt loven, og han har lidt døden, hvorved han udslettede synden og konsekvenserne: skylden, døden og vreden.

c) Den instrumentale årsag er troen, idet retfærdighed formidles til os ved troen. Troen er modtagelsen. Den er de tomme hænder, som retfærdigheden lægges i. Dette er en subjektiv betingelse for tilgivelse. Retfærdigheden skal modtages, og det sker ved tro. Når jeg kalder troen for en subjektiv betingelse, da skal man ikke forstå det på den måde, at troen er det, der optjener retfærdighed, så Gud giver os på grund af vor tro, men troen er en betingelse, fordi troen modtager retfærdigheden. Uden tro ingen retfærdighed. Retfærdighed formidles kun ved tro og fortsat tro.

6. Livet

Vi har set, at Paulus har skrevet om, at alle er syndere, men at mennesker alligevel kan blive erklæret retfærdige ved tro. Grundlaget for denne retfærdighedserklæring er Jesu retfærdige liv og død. Paulus har skrevet om fred med Gud (forligelse), og denne fred er tilvejebragt ved Jesu død. Med retfærdighed ved tro og fred med Gud har Paulus lagt grundlaget for den kristnes nye liv. I Rom 6,1-8,39 skriver Paulus om den kristnes liv, og dette liv er kendetegnet ved frihed fra synden (Rom 6), loven (Rom 7,1-13) og døden (Rom 8).

6.1. Frihed fra synden

Vi har set, at troen er tillid, og at troen griber Jesus Kristus og hans retfærdighed. I det øjeblik troen griber Jesus, finder en forening med Jesus Kristus sted. I Rom 6 skriver Paulus om denne forening med Jesus Kristus i forbindelse med dåben, og denne forening giver den troende frihed fra synden. Paulus begynder Rom 6 med et spørgsmål, om de troende bare kan fortsætte med at begå synd. Det afviser han kategorisk med den begrundelse, at de troende er døde fra synden (Rom 6,1-2). Paulus skriver om synden som en dominerende magt i mennesket, og med ”døde fra synden” skriver han om, at relationen til synden som magthaver er brudt. Beviset på denne død fra synden er dåben.

Rom 6,3:

*Eller ved I ikke, at alle vi, som er blevet døbt til Kristus Jesus,
er døbt til hans død?*

Dåben er en virkelig forening med Kristus, og denne forening betyder en reel delagtighed i Jesu død. Derved dør det gamle menneske (Rom 6,6). Derved er relationen til synden som magthaver brudt. Befrielsen fra syndens dominerende magt finder sted i dåben. Dåben betyder imidlertid ikke kun død men også opstandelse. Rom 6,4:

*Vi blev altså begravet sammen med ham ved dåben til døden,
for at også vi, sådan som Kristus blev oprejst fra de døde ved Faderens herlighed,
skal leve et nyt liv.*

Omtalen af begravelsen skal bekræfte, at den kristne dør i dåben. Formålet med død og begravelse er, at vi skal leve et nyt liv. Paulus paralleliserer den kristnes nye liv med Kristi opstandelse: Ligesom Kristus er opstået, således skal vi leve. Dette formål realiseres i dåben, idet den kristne forenes med Kristus, og denne forening betyder en reel delagtighed i Jesu opstandelse. Derved opstår et nyt menneske til liv.¹¹ Det gamle menneske var behersket og domineret af synden. Dette menneske er nu afgået ved døden. Det nye menneske er opstået til liv og lever nu for Gud. Det har en ny vilje, der vil, hvad Gud vil.

Døden og opstandelsen til liv i dåben er en virkelighed i den kristnes liv, og Paulus formaner den kristne til at bevare og aktualisere og derved stadig virkeliggøre denne virkelighed. Det sker dels ved, at de regner sig selv for døde fra synden men levende for Gud (Rom 6,12). Derved aktualiseres deres nye virkelighed. Det sker dels ved, at kristne ikke stiller sig selv til rådighed for synden, men stiller sig selv og sine ressourcer til rådighed for Gud og retfærdigheden

¹¹ I Rom 6,4 beskriver Paulus den kristnes nye liv som et formål, og i vers 5 anvender han en futurum om det nye liv. Denne futurum er en logisk futurum, så at det nye liv i logisk forstand følger af døden med Kristus. Argumentet er, at den kristnes nye liv er en virkelighed, og derfor må Kristi opstandelsesliv være sat ind i den kristne.

(Rom 6,12-23). Derved virkeliggøres den kristnes nye virkelighed. Den kristne bliver, hvad han allerede er.

6.2. Frihed fra loven

I Rom 6 skriver Paulus, at den kristne er befriet fra syndens dominerende magt. Han er død fra synden, så der ikke længere består en relation til synden som magt. Han er ikke længere et gammelt menneske, der er syndens slave (Rom 6,6). I Rom 7,1-6 skriver Paulus, at den kristne er befriet fra lovens magt. Han er død fra loven som en magt. Rom 7,4:

Så er også I, mine brødre, gjort døde for loven ved Kristi legeme

Den kristne er død fra loven ved en forening med Kristi død. Denne død betyder, at den troende er løst fra loven (Rom 6,6). Relationen til loven er brudt. Paulus skriver, at "I" er gjort døde for loven (vers 4), og at "vi" er døde fra loven (vers 6), og han tænker på de troende og på, at de troendes gamle menneske er afgået ved døden. Det menneske, hvor synden herskede, er korsfæstet (jf. Rom 6,6). Med loven tænker Paulus på loven som en magthaver. Det er tydeligt i Rom 7,1-6. Paulus skriver om loven som herre over mennesket (vers 1), at mennesket tilhører det (vers 4) og om et fangenskab (vers 6). Den kristne er da befriet fra lovens magt. Det skete, da det gamle menneske døde. I Rom 7,5 og i udfoldelsen i Rom 7,7-13 beskriver Paulus hvordan loven er en magt i det gamle menneske. Loven virker som magt ved at kalde syndige lidenskaber frem i det gamle menneske. Ifølge den græske tekst står der i vers 5 at "syndige lidenskaber var virksomme ved loven". Dette udfolder Paulus i Rom 7,7-13, der fortæller, at loven er anledning og redskab for synden. Loven er syndens anledning, idet budet vækker synden af dvale, gør synden aktiv og vital. Lovens er syndens redskab, idet den opvakte synd i mennesket bruger budet til at virke synd. Der er tale om et misbrug af loven, idet synden ved budet virker det modsatte af, hvad Gud formulerede gennem budet. Med en vending fra Første Korintherbrev er loven syndens kraft (1 Kor 15,56), og det er i den forstand (som anledning og redskab), at loven er en magt i det gamle menneske.

6.3. Den kristne og synden

Paulus beskriver fortid i Rom 7,7-13 og beskriver de ikke-kristne, men i Rom 7,14-25 slår Paulus over i nutid. Han beskriver nutid og de kristne. Paulus skriver om et "jeg" i Rom 7,14-25, der er en kristen, for dette jeg identificerer sig med Guds lov. Paulus har lært, at den ikke-kristne er syndens slave (Rom 6, 17) og derfor bundet i sin vilje til synden. Paulus har lært, at den ikke-kristne ikke underordner sig under Guds lov (Rom 8,7). Han vil ikke Guds lov. Når Paulus derfor skriver om et "jeg" i Rom 7,14-25, der identificerer sig med og vil Guds lov, så er dette "jeg" en kristen. Paulus beskriver en kristen, der begår konkret synd. Han vil ikke denne synd ifølge det nye "jeg", men han

erfarer, at han alligevel begår synd. Han gør det, han ikke vil. Synden befinder sig stadig i ham og bekæmper hans nye jeg med dets vilje og tager det nye jeg til fange og tvinger ham til at gøre det, han ikke vil. Konflikten i Rom 7,14-25 er mellem på den ene side det nye jeg, dets vilje og følelse (glæde over loven) og på den anden side synden, som bor i ham. Denne synd får ham til at handle imod hans vilje. Paulus tegner her et billede af den troende med et mindre og egentlig ”jeg”, der vil Guds lov, og et større jeg, der består af det mindre ”jeg” og en syndig natur, som stadig omgiver det mindre ”jeg”. Den syndige natur er som en fjendtlig magt i den kristne, som udfører sin undergravende virksomhed i den kristne, og som igen og igen har held til at påtvinge det nye jeg dets vilje, så den kristne begår synd. Paulus tegner et delbillede af den kristnes virkelighed. Dette er kun et fragment, der skal sættes sammen med det billede af den kristne, vi får i Rom 6 og 8. For ifølge Rom 6, er den kristne befriet fra syndens dominerende magt, han stiller sig selv til rådighed for retfærdigheden og bærer frugt. For ifølge Rom 8 lever den kristne efter Ånden og dvs. efter Guds lov og opfylder delvist Guds lov. Rom 7,14-25 er da et fragment af et større billede af den kristne, og dette fragment fortæller, at den kristne også i det konkrete begår synd, men ikke altid.

6.4. Frihed fra døden

I Rom 6 har Paulus skrevet om den kristnes frihed fra syndens dominerende magt og i Rom 7 om den kristnes frihed fra lovens magt. I Rom 7,14-25 har Paulus skrevet om synd i den kristnes liv. Den kristne begår synd, selvom han ikke vil den ifølge sit nye menneske, men han begår synd på grund af synden, som bor i ham. Hvordan stiller det ham i forhold til Gud? Dette besvarer Paulus i begyndelsen af Rom 8. Den kristne er i Kristus, og når han er i Kristus, er der ingen fordømmelse for ham. Gud fordømmer ham ikke. Hans synd kaster ham ikke bort fra Kristus. Den manglende fordømmelse skyldes, at Guds Ånd har befriet ham fra syndens og dødens magt. Når den kristne lever i denne befrielse fra syndens og dødens magt, vil hans konkrete synd ikke fordømme ham. Denne befrielse beskriver Paulus med et nyt udtryk i Rom 8,3 og skriver om, at Kristus fordømte synden i kødet. Det er en dom, der løser den kristne fra synden, og pga. denne befrielse kan den kristne opfylde lovens krav. Det sker, når den kristne ikke lever efter kødet men efter Ånden. Et liv efter kødet er med synden som norm. Et liv efter Ånden er et liv med loven som norm. Ånden er Guds Ånd, og Ånden vil, hvad loven vil. Kristne, der vandrer efter Ånden, opfylder Guds bud. ”Kødet” er mennesket i oprør og opposition til Gud og hans bud (Rom 8,6-7). De kristne er i Ånden, så sandt som Guds Ånd bor i dem, og Guds Ånd bliver et pant på deres fremtidige opstandelse. Derfor ”skal han, som oprejste Kristus fra de døde, også gøre jeres dødelige legemer levende ved sin Ånd, som bor i jer” (Rom 8,11). Den kristne skal en dag befries fra døden. Et liv

efter Ånden giver løfte om liv. For Ånden giver vished om barnekår, og når vi er børn, er vi også arvinger, og en dag skal vi herliggøres og gå ind til livet med Kristus (Rom 8,12-17). Lidelser i denne tid er for intet at regne i forhold til den kommende herlighed = frelsens fuldendelse. Skabningen blev underlagt forgængeligheden ved Adams fald; den længes efter, at Guds børn skal åbenbares, for da vil skabningen få del i den frihed, som Guds børn får i herligheden. Friheden er en frihed fra forgængelighed og død (Rom 8,18-23). Derfor er de kristne frelst til et håb, og i denne tid venter de kristne med udholdenhed, og i denne tid kommer Ånden os til hjælp og går i forbøn for os med udsigelige succe (Rom 8,24-27). Paulus slutter tredje hoveddel med en bekendelse (Rom 8,28-39). For dem, der elsker Gud, samvirker alt til frelse. Det begrundes Paulus med, at Guds frelsende vilje omspænder hele den kristnes liv fra forudbestemmelse og til herliggørelsen. Det betyder, at dem, Gud har forudbestemt til frelse, kalder han ved evangeliet og skaber troen i dem. Dem, Gud har kaldet, har han også erklæret retfærdige, og dem, Gud har erklæret retfærdige, har han også herliggjort og derved ført til frelsens fuldendelse. Det betyder, at ingen kan være imod os, når Gud er for os. Ingen kan anklage os, når Gud erklærer os retfærdige, og ingen kan skille os fra Kristi kærlighed.